

**JOSEF
ŠKVORECKÝ**

SPISY JOSEFA ŠKVORECKÉHO

*Neuilly
a jiné
příběhy*

**IVO ŽELEZNÝ
PRAHA**

NEUILLY

Paměti, úvahy, příběhy

Neuilly, čtvrť, ulice, biograf, scéna z filmu, srpnové slunce prosakuje kaštanovým listím na záclonu z béžové krajky, těhotné vězeňkyně (prý), když se dítě narodilo, buď matka na šibenici nebo do oddělené samoty ženského lágru, ale kojednáčka ne určena k adopci jako lidické děti: do hrobečků, malých hrudek hlíny, kde kolem nich pracovitě budovali své obydlí slepí krtci, opuštěné hřbitůvky. Přijel jsem domů, Přema mi v průjezdě ukázal pistoli. Stačí ji strčit pod nos, počítám; Přema, dávná první vzpomínka (má ji každý). Je vždycky na smrt? Moje: rozjetá žába na cestě podél líbezné řeky Ledhuje v tom líbezném věku dvacátých let, určitě jsem ještě nemluvil, nevěděl, nerozuměl, jenom vnímal počáteční organizací mozkové kúry, líbezný podvečer na břehu Ledhuje, šumící stříbrné korunky mladých lip, vkleče na dětském kočárku, vyřezávané opěradlo, strkán tou, jež mě zrodila, dávné, mírové, poklidné město samá krása, a přede mnou dole na cestě ta žába, střeva vyhřezla z prasklého břicha, a Přema a jeho dětský sen o ráji zvaném Popovice, o světě ještě (je-li to vůbec možné) krásnějším, než byl Kostelec; potom v dětském vzdoru, v naivním dětském aktu vzpoury vydal se na cestu, zmizel, našli ho ajznbňáci dva kilometry za Kostelcem, tvrdošíjně kráčel mrňavý hošíček po pražících mezi kolejnicemi, neboť všechny cesty vedly do Popovic, ta dětská asociace, věděl: do Popovic se jede vlakem, vlak jede po kolejích, ale našli ho, nedošel do ráje; a řekl mi o té vy-

sílače: ukradl ji na vojně, hned v pětáctýřicátém, sotva pečlivě schoval kulomet ukradený bratrance Bobem v osmatřicátém, měl vždycky naprostou důvěru ve válku, že neskončí, v letech našeho života nikdy neskončí, všechno se bude ještě hodit. A měl tedy krátkovlnnou vojenskou vysílačku ukrytou v šatníku, jenomže já už nebyl, já snad nikdy nebyl tak jednoznačný, neúchylný, věřící, skálopevný, já (prostě) nikdy nic nevěděl jistě, a tohle bylo pár měsíců potom, právě zemřel prezident, a za dlouhých konverzačních nocí končícího mládí leželi jsme s Bennem v ložnici vdovy Ledvinové a Benno mluvil jako Démostenés, hlodal na mně, ve mně, jako kdysi, když ještě byla sociální demokracie, ale já si nikdy nebyl jistý, nikdy do žádné strany, ne z lhostejnosti, naopak, a taky ze strachu, vždy jsem byl obklopen děsy, nemohu za to, peklem hodin katechismu, plynovou válkou ve vzduchu (v osmatřicátém plynové masky, proměnil jsem se v nestvůru z Marsu před zrcadlem a poděsil jsem sám sebe), a předtím upíry z pohádek, které mi vyprávěla služebná (tehdy to ještě existovalo), pak skočila pod vlak, byl jsem sám, rodiče dlouho do noci v městském baru, byt plný duchů a netopýrů, upírů, vrahů, zamykal jsem se na záchodě, tam zády ke dveřím, oči vytřeštěné na okno do světlíku. A za ním stíny, a půlnoční meluzína, rodiče zatím v baru, meluzína saxofonu, probouzel jsem se ve vlastním zmrzlém potu, pak koncentráky, tetička Pavla v dalekém Rusku, pan učitel Katz v blízké Osvětimi, začátkem války poslali odtamtud ještě malou plechovou rakev s panem poručíkem Penningem, neodvratné děsy, úzkosti, neboť jako Přema věděl jsem, že neskončí nikdy, neskončí v letech našeho života, větší či menší, ty menší vždycky jen předzvěst možnosti větších, a tak jsem neustoupil. Ale nahlodán Bennem, tlustým trumpetistou z lékárny, podlehl jsem (skoro) svůdnému volání přesně definovaného ráje, iluzionismu ignorance, opravdu se mi (jako jiným) zdálo, jak všechno bude snadné a zrodí se obecné bratrství; NE. To slovo jsem neměl rád, nebyl jsem nikdy schopen intimacy; věřil jsem v snadný socialismus, to slovo tehdy nemělo všechny své možné významy, už předtím jsem s ním zápasil, s tou specifickou nejistotou nazvanou Zoščen-

ko, Achmatová, Výstava sovětského umění, věděl jsem (to jistě), že je to konec svobody pro mne, který, for better or worse, hledal smysl, náplň, štěstí, nebo prostě život ve slovech, slovech daných dohromady luxusním způsobem krásné prózy, ale nevěděl jsem jistě, zda tento luxus je unum necessarium, a jestli nejsou důležitější věci na světě, nežli jsem JÁ, jestli tedy JÁ bych se neměl vzdát výsady svobody Luxusních Slo, nikdy nic mi nebylo úplně jasné, a tehdy Přema řekl, že bratranec Bob, britský poddaný, přijel a zase odjel (nositel kříže za vítězství), a dohodli kód, vlnovou délku. Budeme vysílat, potřebuju tě, protože to musí být anglicky. Nechtěl jsem, Přema však byl můj kamarád z velice dávných dob, kdo tomu porozumí, nikdy intelektuál, kapelu neměl rád, ani studenty, osamělý lovec podvečerního korza, nesmělý panický dobrodruh, odešel hned zjara před válkou, plán: přeplavat Moravu a přes Slovensko do Polska, do armády, jenže mu nebylo čtrnáct, přespali v rozestavěném domě, u koksového koše, kde bylo teplo a omamný plyn, ráno je zedníci našli přiotrávené a postrkem domů. Tak stříhal pak telegrafní dráty, odmítal učit se německy, z obchodní školy ho vyhodili, v Lufthanse sypal písek do leteckých motorů, ale přežil a řekl mi: Přijď. Potřebuju tě. Přišel jsem. V šatníku vysílačka, lovil jsem smluvený signál ševelem světa, vysílal signál do šumění světa, Přema a Vašek, zelinář, přes den ve vlastní malé dodávce, těžce pracující, pihovatý zrzek, oba tiše vedle mě, jazyka neznalí, a já pípал ten signál, uvažuje o trojbodovém zaměřování, Kostelec jako vždy, zase pod svorníkem děsu, nepovedlo se, pak v noci domů, rozlomen na přátelství a nejistotu, co je správné, tu věčnou otázku, které se nezbavím, ani ty hrobečky nového Herodesa, děťátka zrozená v kriminále, matky na šibenici, protože jsem možná pitomý, věřím jen napůl na vlastní oči nespátřiv, ale což není horší než smrt nevíňátek, která nic nevedí, život je pouze pohyblivá mlhovina, pocit nelibosti, brzo pro ně zhasla, brzo usnuly, což není horší to, co vím přeci jistě, přiznali to a nepopřeli, viděl jsem přece pod textem ze známých liter každé ráno Rudé právo, viděl jsem přeci JEHO podpis A. Dubček, tolik poprav, že ministerstvo žádalo o zvolnění tempa, kati

jsou unaveni, poprava je výkon náročný na nervy, soudruzi, a přeci se jasně pamatuji, jak jsem četl ty rozsudky, osmnáct, devatenáct let na patnáct na dvacet, člověk přece *není* odpovědný za víru v ten nebo onen idealismus, protože v osmnácti to *nikdo* nemyslí špatně, zle, nikdo není přece lhostejný v osmnácti, neboť nepočítá, ale zavřeli je, protože věřili (osmnáctiletí) v jiný idealismus než zavírači, což tedy není horší než mrtvá nevinátka mezi krtky, která jsou možná výmysl, to čekání v cele, kde se čeká, a ráno: Oholte se! a my koukali (vyprávěl Ota, jak se všichni tři na provazárně mydlí, pokukují jeden po druhém, protože pověsí jen jednoho, a pak, nemohli si pomoci, bylo to na nich vidět, ti zbylí dva, čistě oholení, si oddychli, zas nejmíň den života před nimi, třetí čistě oholený zmizel tou chodbou k tomu dvoru, děs, hrůza socialismu, a což jsem neviděl nad podpisy B. Kolder, A. Dubček, nutili jíst vlastní lejno, v tom dokumentu Strany, proč potom nevěřit na nevinátka v zásobárnách krtků, není to horší, jen sentimentální klišé reaguje s větším odporem, ne však s takovou hrůzou, jako ta smrtelná oficína. Ale to bylo. Co bylo, bylo. Lidé odcházejí z měst do družstev, na vesnici je dobře, nikdo by nechtěl návrat soukromých polí, jsou moderní byty, auta, televizory, co když jsem měl tedy pravdu? Co když ten sladký luxus slov je důležitý pro mne, ale já důležitý nejsem, co když měl pravdu Orwell, že vypěstují plémě bez oné potřeby, co když je svoboda předčasný luxus (jak tvrdí oni)? Potom ty hrobečky – ne: nebyly nutné, bourat však kvůli nim pomalu rostoucí organizaci utopie – nikdy jsem nic nevěděl. Tehdy jsem nevěděl ani o hrobečkách, ani o lejnech, a měl jsem zlou noc, přátelství a nejistota Co dělat? pak ráno, pak odpoledne v lese na břehu Ledhuje, naproti bydlela Irena, v té magické oblasti končího mládí; potkal jsem Přemova strýce: Co to ten náš kluk proved, nevíš? Leknutí. Že ho přišli sebrat. No tak utek. Vyskočil oknem, tak jak byl, v kalhotách a v košili, domů, a tam skutečně Přema; nervózní, ale ovládal se. Dal jsem mu svetr a peníze, v noci se vykradl ven a lesem do vedlejšího města, tam rychlík do Prahy. Měli jsme plán. Můj strýc poslanec, ten bude vědět, někoho znát, někoho najde, něco to bude stát

– ale strýc nevěděl nic, byl poděšen, jak by byl mohl vědět, strýček, vždyť když to začalo: Co je? Co se děje? A celý týden, kdy městem chodily čumpelíkovské milice a lehce, svižně nám rozstříhaly svět a jeho staré jistoty, seděl u rádia, poslouchal, do parlamentu nešel, nevěděl nic. Bratranec v hale otevíral dopisy: Akční výbor Vás zbavil... Akční výbor Vás vyloučil... bratranec zaštkal, zavyl, zavytí bezmocnosti a já v té vteřině věděl, že všechno je navěky to tam, že opravdu existuje kolo, jenseits von Gut und Böse, těžké a tmavé, které se nikomu nikdy nezdaří otočit nazpět, jako v té vteřině na břehu krásné Ledhuje jsem věděl, že svět krásy je pomíjivý v čase, však mrtvolka se střevy ven z prasklého břicha je ale věčná. Tedy jsem věděl, když bratranec zavyl, že je to navždycky. A bylo mi zoufale, ale snad velebný pán Meloun, komický světec, jenž vštěpoval mi tu nadpřirozenou víru, že nemám právo, nemá-li také můj bližní, ani v té vteřině zoufalství jsem nevěděl, jestli to tak není, jak má být (Benново hlodání), jen málokteří měli ty vily jako můj strýc, proč jeden vilu, druhý – já nevím. Tenkrát už přece nebyla bída. U nás. A žádný člověk ostrov, sám pro sebe. Kdekoli moře odplaví kus břehu, Evropa se zmenší, i svět. Nevím nic. Pak přišel čas unavených katů, nyní přichází čas vepříků a televizorů, mladých dělníků, co berou víc než staří lékaři. Zapomenout? Věřit? Strýc nezařídil nic, jenom jiná tajná schůzka v jakémsi bytě, mapy, jiný plán: den nato pohřeb prezidenta, všichni esenbáci budou staženi do Prahy. To ještě jezdily vlaky do Německa, asi dva kilometry před pohraniční stanicí silné stoupání, vlak zpomalí, vyskočíš, dojdeš to lesem. A došel. Nechytli ho. Přema.

Neuilly, o dvacet let později, zoufalé Neuilly, jako to zavytí bratrance (taky ho zavřeli, na samém počátku éry unavených katů), byl na vojně, nějaký politruk přednášel o státem schválené svobodě náboženství, bratranec (zbožný) se neudržel, pro pobuřování vojsk. A strýc, ten hodný, asi strašně sobecký, velice zbožný strýc starého světa: Přece znám Gottwalda z parlamentu. Dvacet let. Vždycky mě zdravil. Napíšu mu. Pro mě to udělá. Starý hloupý strýček. Ještě pak odhlasoval Ústavu, jež potom zaměstnala katy, do prvních vo-

leb bez volby už ho nepostavili. Ale měl štěstí, byl starý, odešel na penzi a ještě asi pět let, obklopen starými jezuitskými časopisy, spisoval spis proti marxismu: poslední z jeho směšných činů, neboť nikdy nepochopil, že vykořisťování je ekonomická kategorie, ne rozhořčená slova kazatele, a spisoval kroniku přátel, drobných továrníků, větších živnostníků, zbožných statkářů, kteří vždy platili spravedlivé mzdy, a tudíž – pak i toho nechal a dožil se vysokého věku. I bratranec měl (z nebe? z pekla?) štěstí, stalo se mu to ještě před érou třídnosti (kati dosud nepracovali), dostal jen půl roku, jenže s právy, samozřejmě, šlus. Prošel pak typickým životem sladké hrdé buržoazie: pomocný dělník ve slévárně, vstávat o půl páté, dojíždět, domů v sedm večer, po letech parťák, večerní kursy, v době Neuilly už technický kreslič a žena mu umírala na rakovinu. Ach, všichni ti buržousti, ty milostpaničky, ty dcerunky v hedvábném prádle, jak skutečnost nikdy neodpovídá socialistickému realismu: jak káceli stromy, pracovali(y) na štancnách, v dolech, u černých baronů, jak tvrdošijně (zatímco tamti zůstávali v dolech, na štancnách, v lese) pronikali strukturou nového člověka (tzv.) opět vzhůru, ne z touhy po zisku, ale protože to byla buržoazie, ten základ světa. Ti pracovití, schopní, tvůrčí, tvrdohlaví, omezení, nepoučitelní. Dagmar, kdysi v zámku nad krásným Kostelcem, dnes v rozkošné hospůdce v Sierra Nevada ve voňavých lesích krásné Kalifornie, rotundní, tlustoučká, ruce červené od nádobí, a hospůdka Umělecké dílo (milovaný Sinclair Lewis), zatímco v zámku zbudovaném za válečné zisky je škola dělnických ředitelů (předtím tam bývala škola ministerstva vnitřní bezpečnosti, a co se tam vyučovalo? Mučení? Vždyť jsem to viděl na vlastní oči literami. Každé ráno a pod tím B. Kolder, A. Dubček). Jak všechno, jak nic neseď. Ale v Neuilly, za oknem mirákl Paříže, má žena šla už spát, neboť pro ni to bylo nepředstavitelné, ona nevěděla, snad jenom odmítala vědět, že městu jejího celého života je navždycky konec, protože je moje žena (ale i jinak). Městu, kde zažila hlad, skutečně hlad, něco, co tam už neexistuje, co nikdy nezažili autoři sorealistických románů, v nichž jedině (v těch románech) to dosud existuje, a potom, v éře ka-

tů – ale ona to napsala líp, proč přidávat dříví k tomuto dříví, co já je nosím do lesa, který zná každý. Tedy šla spát, a já seděl se Sylvou a s vínem v tom luxusním dvoupatrovém bytě v Neuilly, bylo mi hořce, četla krátké povídky, nahlas, mluvila o divadle a práci, které nemůže nechat, tvář jí opravdu zářila v té krásné noci v Neuilly, recitovala ty krátké povídky, najednou jsem viděl, že jsem to zase JÁ, pro něhož to končí, ne pro Sylvu, pro Sylvu, neboť já jsem už starý, zamotaný do konfigurace věcí, nad nimiž nemám vládu, ona ne a jako ona i oni jejího věku. Kolik jí bylo v éře unavených katů? Jeden. Jeden rok. Tehdy já taky, taky tak dychtivě, cosi recitoval, Lizetce v Radlicích, a taky při víně, a jako ona na milovaném jevišti drásal jsem své šuplíkové spisy, všechno mi zakryly, ten mechanismus lhovosti historických procesů: ty, co byli tehdy staří jako já v Neuilly, ty ničili. Některé na šibenici, jiným vzali jen naději vydávat, zatímco já – ne, taky jsem ji neměl, nebyl jsem nikdy socialistický realista, ale bylo mi dvacet, a budoucnost byla (pro mne) dlouhá. A snad to všechno – divadlo, spisy v šuplíku – je luxus, snad mají pravdu. Jenomže: proto, že je to luxus, tím spíš to musí být pravda. Veliké slovo, neznáme nikdy celou, já vím. Ale musíme říct celou, co známe. Jinak je náš luxus urážkou všech, kteří pro svůj luxus – jenž bude denním chlebem všech jednou v utopii, to říkají utopisté – umírají, odcházejí do vyhnanství, zabíjejí se. Není tedy luxus nepravdy urážkou utopie? Zajisté je, větší než nevědomé blábolení tvrdohlavých a neznalých, neboť v něm zní možná ozvěna zdravého rozumu (aspoň ozvěna), v luxusu nepravdy luxusních slov zní ozvěna zadrhnutí smyčky. Zakašláná kata. A: Všeliká věc má jistý čas, *jest* čas mluvení a čas mlčení; čas psaní románů a čas psaní detektivek, Láďo, to přeci není celá pravda, co víš, dilema mezi vůní rodného lánu a americkou autostrádou, mezi (státem schváleným) lpěním na jistotě tzv. rodné hroudy a rozšafného (fiktivního) lidu, a (ilegální) odpovědností intelektuála našeho času hledat pravdu (co nejlíc ji lze nalézt) o světě unavených katů, nikoli o světě ideologických posvícení. Ale já vím. Ty za to (snad) nemůžeš, a řekl jsi už dost prostředky metafory. Ale

snad bys moh mlčet. Nebo psát detektivky. Já nevím, jestli máme právo říkat jen něco z toho, co víme, když ještě žije můj bratranec, když oni, ti lovci dušiček tísněných strachem (strachem z minulosti, která se docela dobře může stát přítomností, a nakonec se asi bude muset stát budoucností), potřebují, abys řekl jen něco, jen něco málo, jen to, co ani tebe jistě netíží (proč bys mi jinak posílal pozdrav, na který ses bál podepsat celým jménem?). Jenomže co já vím. Ne tolik, co vědí oni o tobě, co je zaneseno v zkybernetizovaných šanonech v kachlíkárně. Nevím.

Tedy v Neuilly Sylviny oči hořely bezpečnějším plamenem těch, co nikdy nevstoupí na strašnou cestu slov, jež vždycky vede k hořkému konci, a mohou proto jít po bezpečnějších cestách, na jejichž konci je jiná, snad snesitelnější hořkost; hořely. Já věděl, že na tento annus mirabilis, na to nemilostivé léto brzy v podstatě zapomenou (nebo se mýlím, snad se mýlím), a pyrotechnický svět mladých let bude zas existovat simultánně se světem unavených katů, dnes snad už jen se světem unavených vyšetřovatelů, přepracovaných fízlíků, které (snad) ani nepodezírám z cynismu, snad skutečně přijali víru v nerovnost schopných a neschopných, v právo, protože povinnost (schopných; ovšem čeho?) rozhodovat za druhé a o druhých, protože protikladná víra se zmítá v divokých křečích sladké svobody, ve zmatcích světa, kde žiju teď, snad mají pravdu, má se zapomínat (nebo jen nemluvit? Ale na to jistě nemají právo ti, co mohou. A Bůh nebo biologické složení těla či duše je obdařilo luxusem slov).

Snad je to jenom otázka schopnosti okřiknout se, utlumit nejistotu. Protože lze žít v nejistotě?

Ano, lze. Není, myslím, možné nic než nejistota, je-li člověk schopen luxusu slov. Každou jistotu musí vyvažovat alkoholem nebo nevyřčenou nejistotou. Kdo je schopen luxusu slov, musí říct všechno, co ví, anebo neříkat nic, anebo vyprávět o Sherlocku Holmesovi nebo o Šípkové Růžence. Nedovedu si představit, že za vyřčenou jistotou by mohla nebýt nevyřčená nejistota. Naopak, myslím, že řeknu-li všechno, co vím, tedy svou nejistotu, nejnejistější na ní je nejis-

tota, zda právě v tom, co jsem neřekl (protože jsem to nevěděl), není jistota – po které toužím, po které touží každý.

Sylviny oči hořely, a já, a my, náš a můj pokus najít bude zapomenut, neboť snad mladí, šťastní (protože vždycky nevědomí) vstupují do éry, kdy unavení jsou už jen pilní fízličci, kat zahálí, a to je pak ryzí humor, ne bretonovský, černý, tedy snesitelnější (?). Někde, ještě zapomenutější než já, existují zmizelé pod zarovnanou zemí, pod neošefovanou trávou, hrobečky dětiček, které nepoznaly sladkou šťávu mateřského prsu, ty prsy se dřív, než se dotkly kojeneckých úst, zhouply na strašlivé houpačce éry unavených katů, doby našeho mládí, when I swing by the string /I shall hear the bell ring (ale to bylo sedmnácté století, ne století rozbitého atomu. Snad je (prý) nutné násilí (proč? Aby místo Welfare byl Sociální důchod? Snad tohle je ta otázka, úplně na dně); je-li nutné, neobejde se bez násilníků. Kdož jsou však schopni vzít do ruky strašnou smyčku, nedojmou se nad hrobečky, nad kostřičkami, jež ohlodali červíci, co pak skončili v zimních zásobárnách krků.

Pak jsem ještě psal do Austrálie vojákoví, jemuž jsem opatřil v Kostelci obtloustlou souložnici po pětiletém půstu v zajateckém táboře. Nevím však, jestli dostal dopis, muselo se s tím tehdy na poštu a legitimovat se, kontrolovali, jestli zpáteční adresa souhlasí, a to já nemoh, hodil jsem jej do schránky, v dopise jsem žádal o pomoc pro utečence. Určitě to nedostal. Stejně už uplynuly tři roky od večera v pražském bytě, kdy Přema stál proti mně, úzkou gangsterskou tvář se smutnýma očima vážnou jak z hrdinského filmu, nesnášel jsem patos, jenom jsem mu podal ruku, Ahoj, a tak jsme se rozloučili (asi navždy).

Druhý den kráčelo to procesí na okraji historie, českoslovenští faráři s rudými kalichy na černých hábitech, brzo nato proměnění ve frašku (někteří. Jiní šli k zedníkům, do dolů, k černým), řezníci v cechovních krojích, zpupní a vzdorovití, ocelový den, snad přšelo, i duchovní Unitářské církve, stál jsem na nábřeží, plačtivé ženy plakaly, některé ženy pláčou ovšem snadno, ale snad už věděly, šestým ženským smyslem, že mrtvola, jež pomalu pluje Prahou, byla poslední, spíš už

jen symbolická ruka opřená o prsa katů, poněkud odpočatých z válečné a poválečné žně světa, v němž rozhodují o smrti s přísnou spravedlností těch, kdož sami nejsou v nebezpečí smrti – jak snadno, jak snadno – jako bratrancovo zavytí i jiná vteřina, o tři roky dřív, šel jsem z pivovaru, kde ležela a dosud se hýbala těla napůl zabitých esesáků (snad esesáků, prostě mužů v nějakých, patrně německých uniformách) a Herbert Percy Siddell (skutečné jméno, možná ještě žije v Manchesteru) nazelenalý ve tváři řekl Don't you have a gun? Can't you get me a gun? Why don't they finish them off? (coup de grace, ale, ach, milost znali jen aristokrati, tenhle svět, vzniklý surrealistickým spářením lidojeda a strojní pušky, ji přece nezná). How can they let them lie here like this? To řekl Siddell, řezník (nemyslím to metaforicky, byl to jateční dělník), jenž pět let předtím patřil k staroanglickému hloučku na pláži u Dunkirque, zachytil se tam a střílel a střílel, dokud je nenalodili a nezmizeli směrem k břehům Albionu, teprve pak se vzdal, podle starých vojáckých kódů, z dob před spářením lidojeda s útočnou vzbou. Neměl jsem pistoli, stejně bych je nedokázal dobít, to snad důstojný pán Meloun ve mně, mé druhé já, který se nanejvýš dovedl dopouštět matrikových podvodů, jež zachránily pár židovských holek v antedatovaných smíšených manželstvích. Šel jsem tedy z pivovaru, rozložený v duši, všechna (vždycky dost malá) radost z konce války tatam – snad tady vzala počátek neschopnost jistoty – a jdu kolem hotelu Slávie a proti mně Ondra, koktavý přítel z obecné školy, pro mne černý dies irae, dies illa, vychrtlá židovka z koncentráku u Chudoby, která se v prodejně Jasy hádala s prodavačem o kus salámu, neměla přirozeně potravinové lístky a měla hlad, ale prodavač, jenž celou válku prožil ve složité hře o bezlístkový salám a v složitém fixlování s řezníky, se stínem koncentráku nad hlavou (za všechno mohl být koncentrák), prodavač tísněnými směšnými setrvačnými (pro židovku, ne pro něho směšnými) strachy jí odmítl dát salám bez lístků, řvala na něho, byl v rozpacích, všichni v krámě byli v rozpacích, potom pan Bohadlo, advokát, otevřel šrajtofli (to slovo pro mne nemá socialistické asociace) a s velkolepým gestem (kdo vidí do člo-

věka? Hrál divadlo? Opravdu mu jí bylo líto? Nebo obojí? A byl to proto objektivně méně záslužný čin?) dal prodavači všechny svoje masové lístky (ovšem, měl konexe na černém trhu) a prodavač pečlivě odvážil nepřilíš velký kus salámu a pan doktor Bohadlo jej podal židovce, židovka se do něho na místě zakousla. Potom těla hýbajících se (snad) esesáků, a teď koktavý Ondra, obličej nepřipadně rozsvícený prostínkou radostí, myslel jsem obecnou radostí ze znovunabyté (jak zněl epiteton constans) svobody, mýlil jsem se. O-o-ženil sem se, čoveče! vydechl, jako kdyby tomu nevěřil (bylo to dost neuvěřitelné), připadlo mi to absurdní v těch dnech střelení a velkých národních pocitů, jež mně se nedostavily; konečně, duchem nepřítomen, jsem řekl: Kdo je ta šťastná? – Tu ne-nejnáš. J-je to E-stonka, koktal nepřipadně blažený Ondra. I-Inženýrka! To bylo ještě neuvěřitelnější, Ondra byl dělník u selfaktoru, proletář, školu vychodil v páté obecné, měl ještě pět bratrů, taková štafeta. Se všemi jsem postupně chodil do třídy, s jedním jsem vždycky postoupil, jeden vždycky propadl, ten, co postoupil, pak zůstal sedět, postoupil jiný a další propadl, s Ondrou jsem, myslím, postoupil ze třetí do čtvrté, z níž jsem do páté postoupil s Lojzou. Taková rodina podprůměrné IQ, Ondra navíc koktal. Ted': inženýrka!

Až později jsem pochopil, že si kulisáci z Prahy brali doktorky z Leningradu. Estonka, tím se to vysvětluje. Nějakých deset let před námi prožila éru unavených katů, a pak chycena mezi dvě hlučné zuřivosti, nejdřív s nadějí, pak s beznadějí, pořád s noční můrou rychle vylidněné, postřelené a deportované estonské univerzity v zádech prchala před armádou ověnčenou písňemi laureátů a úvodníky popučíků, jež věřícím přinášela velikou a šťastnou a tak dále, a za ní postupovali pilně pracující, unavení, ale neutahatelní kati (a v jejích řadách unavení chrabří vojáčky nabíhali amatérsky před rozžhavená ústí profesionálních pruských kulometů... Frontová cesta, do daleka, zdaleka srdce nám nepoleká, na smrt není pomyšlení...), před tou armádou prchala poděšená inženýrka z vytransportované a vystřelené univerzity, první tanky chrabré armády ji dostihly v Kostelci, do cesty se jí při-

pletl koktavý Ondra, starý milý dělnas, chytla se ho, nějaký obecní úředník v nadšení revolučních (prostě: posledních válečných) dnů je oddal, získala tím (snad) československé občanství, buď jak buď, blažený a koktavý panic ji skryl v dělnickém domečku na Hadrnici mezi svých pět bratrů a sedm sester (Lojza právě umíral na tuberkulózu, ale neumřel), nějak tam přežila poměrně krátké pohostinství, jež země poskytla nejenom armádě, ale také unaveným katům (pracovali efektivně, systematicky, hbitě, to vím jistě, ne jako strašnou legendu o hrobečkách z druhé ruky, z dalekého do-slechu. Už dvanáctého května sebrali profesora Okulina, Rusa, zmizel. Vrátil se až za osm let, když zmatený, ale v hlubinách srdce okoralého aparátnictvím asi dobrý Chruščov rozpustil, částečně, souostroví Gulag. V roce 1930, na jednu noc, poskytl přístřeší emisarovi, který jel se vzkazem kozákům z Paříže na Ukrajinu; chytli ho, vymlátili z něho itinerář cesty, na něm, na jednu noc, byl taky profesor Okulin), přežila to, a za krátké dva roky vykonala svůj malý wirtschaftswunder.

Opět jsem byl v Kostelci, opět jsem potkal koktavého Ondru, ale s ním se stala změna, stál na rohu náměstí v dvouřadovém business-suitu a už to byl továrník. Tedy: továrníček, ale pozval mě na víno, seděli jsme v chladné, kysele páchnoucí vinárně na náměstí, přisedl k nám Přemův jednoruký otec (legionář) a ještě dva tři kamarádi z mokré čtvrti, Ondra platil za všechny, měl už taky továrnickou šrajtofli (ale zase: zcela bez socrealistických asociací) a v ní stokoruny, nebo snad tehdy ještě byly tisícikoruny, a nalévali jsme se vínem, patrně dost mizerným, tehdy jsem takové věci neznal, a Ondra se skutečně zlatou jehlicí v kravatě mluvil o svém podniku, malé pletárně svetřů, estonská inženýrka někde sehnala půjčku a pletací stroje, vystavovali na Veletrhu, pak přišel Únor, ale Ondra továrničil dál, zlikvidovali ho jako jednoho z posledních, tedy: ne jeho, třídní původ ho chránil; jenom pletárnu. Sotva však jeho i inženýrku vypudili z pletárny, už zas sehnala kotce a angorské králíčky, do roka nová likvidace divoké, dynamické píle a podnikavosti dcery noční můry čtyřicátého roku v Estonsku a tříleté cesty na Západ

spálenými městy a zemí roztrhanou granáty, je to, ta vzpomínka, jako pomníček Renátce, dceři majitele armatur, pak přadleně, pak večerní kursistce, pak noční sestře (věčná historie mého bratrance), matce pěti dětí, manželce vězně a horníka, pak opraváře ledniček, pak účetního opravářského družstva, ach, zlatá mládeži, děti sladké buržoazie, vy věční a nepatetičtí budovatelé všech úspěšných ekonomik světa. A dnes? Ondra znovu na selffaktoru, estonská inženýrka na textilních plnoautomatech. Renátka noční sestra.

Kolem plačících žen šel průvod sokolů, orlů, studentů, plul jako umírající řeka mezi esenbáky, ocelový den. Přema seskakoval z vlaku, plížil se křovím, v bezpečí dosáhl flüchtlingslágr. Myslím, že za mrtvým šel i malý arcibiskup, mučedník, ale kdo se na něj pamatuje? Sylva jistě ne, Sylva v Neuilly nadšeně recitující minipovídky svého divadelního šéfa, kvůli jehož divadlu a kvůli němuž se vrátila, a druhý temný věk české země je temnější, ale bez unavených katů, jenom s prudce pomnoženými fízlíky a prdelolezy, a proto Sylvy, proto hoší od bigbítu proplovávají lety, jako my jsme proplovali, život je sladký a vzrušující, i svoboda, ač zavražděna, je možná o trošičku míň mrtvá, než byla tenkrát, možná že se mýlím, nikdy přece nebyl tak vymýcen luxus slov, ale i ten se objeví, sem tam, knihovny (soukromé) jsou koneckonců plny pozůstatků šedesátých let, z malých divadel tu a tam jejich ozvěna, divoká muzika zní naplno, na tu jsou krátkí, a země vzkvétá, nebo jen tuční, umřela literatura, ale dívky žijí, v mini od strýčků ze Západu, kdo si vzpomene na arcibiskupa. Možná se mýlím. Třeba pár zatvrzelých (idealistických? Prý se jim smějí), co jim nezaměstnaní kati dávají pár facek, co je nechávají umírat na neléčenou nefritidu, kdo se zajímá o ně? Dokonce strašné: Došlo na ně! Proč je litovat? Koho litovali oni v éře unavených katů? Ozývají se teprve, když došlo na ně. Ale jak na ně došlo? Vždyť tato doba (dokonce úplatných) fízlíků je snadná k přežití. Stačí maul halten, und weiter, weiter dienen, stačí žít v ústraní, říkat jen část toho, co vím. Co je to? Tvrdohlavost? Nafouklé ego? Setrvačnost? Idealismus? Nějaká jistota? Síla, která se vymkla z ruky? Předčasní prorokové, kající nadšenci.

Vždyť koho se vlastně týká svoboda. Opravdu všech? Nebo jen několika málo, většinou těch, co propadli luxusu slov. A ani těch ne všech: celé žánry se bez ní obejdou. Celá staletí bez ní stavěla nádherné katedrály. Je to opravdu takový rozdíl, odejdete-li z města, odkud nechcete odejít, za práci nebo na umístěnku?

Zapomínám. Zapomínám na černavé neštěstí, jež mně přinesla umístěnka, strašná skoro jak ortel vězení. Zapomínám na Evinku, dcerunku, červené nehtíky, kvůli nim ji vyhodili z medicíny, ale dostala se tam zpátky, nebyla to proletářka, uměla to, její slasti byly utěšené a mladíci v modrých košilích, páni nad osudy, páni nad životy, páni (ne docela) nad budoucností, také rádi souložili, prosouložila se, dcerunka, zpátky na medicínu, ale prosouložit se až k umístěnce do Prahy už odmítla. Ach, velkolepá buržoazie! Chtěla být lékařkou, pro ten úmysl ochotna použít staré a ostudné metody, toho vedlejšího produktu všech diktatur. Ale stala se lékařkou, a třebaže milovala Prahu (kde se narodila, kde prožila celý život v intimním tichu nóbl bytu na Letné, z výtahu se vystupovalo rovnou do předsíně), třebaže poslušně, ale opravdu milovala rodiče (mamičku a tatíčka, skutečně používala těch deminutiv, vhodných do socrealistické satiry), třebaže milovala hedvábné punčochy a modely od Podolské i líbezné procházky v kloboučku (měla dokonce svou modistku, to už dnes neexistuje), novou aplikaci metody všech diktatur už odmítla, octla se na Dukle. Ve vesnici bez elektrického světla, v jediné místnosti, v chalupě se záchodem na hnoji, ale byla to lyžařka, vycvičená v hotelích nad Štrbským plosem, ujížděla s koženou brašnou na zádech za rodičími cikánkami. A není to historie Venkovské lékařky, ani řádu a tajemníka. To je historie dívenky, která vážně brala pouze Aeskulapův slib. Vdala se tam, ovšem ne za tamního; taky byl z Prahy, z kožešnictví. Po patnácti letech se konečně vrátili, ona do Prahy, on do Ústí nad Labem. Dodnes tak žijí, jen pro víkendy, v pátek on rychlíkem z Ústí, den nebo dva v intimním tichu činžáku (tatíček už umřel, mamička dosud žije), potěšit se s třemi černookými holčičkami, v pondělí ráno rychlíkem do Ústí, pět nocí v lékařské svobodárně; ži-

vot těch pravých budovatelů, těch, co – jak říká má žena – jejich životy byli ochotni obětovat revoluci, snadná ochota.

A Lojza? Takový proletář, vyšel ze čtvrté obecné. A všechno vyžral, neuměl se bránit, pekařský tovaryš, nikdy ho nenapadlo, že z věcí se lze vyihat, že zákony jsou k obcházení. A tak ho poslali do rajchu, tam pekl chleba z otrub, noc co noc, i ve dne, v Berlíně, v Hamburku, v zóně náletů (kdo se pamatuje? Kdo ví o hrdinství letců a luftšucu?). Lojza tam dostal tuberu. Vrátil se pár dní po svatbě svého bráchy s inženýrkou; tehdy jsem si myslel, že medicína je jediné povolání, které má na světě ještě nějaký smysl, praktikoval jsem ve špitále, a Lojzu dali pod rentgen, pan primář Sumtych nám na něm ukazoval klasické kaverny. Lojza se zubil, snad mu lichotila pozornost bílých plášťů, pak jsem ho doprovázel ze špitálu, holedbal se těmi rychle zapomenutými dobrodružstvími náletů. Půl roku, odhadl primář Sumtych, zavedl pneumotorax, aby něco udělal. Jenomže život je opravdu plný neuvěřitelných věcí. Lojza mi z rajchu psal, měl jsem vždycky talent skamarádit se s lidmi, kteří nebyli ze světa mého intelektu, a měl jsem je rád. Milý příteli, psal, předem mého dopisu přijmi srdečný pozdrav. Mám se dobře, mistr mi přidal, už umím dobře německy. A tak. Jídla mám dost, jenom masa né, ale chleba co hrdlo ráčí. A tak. Život je neuvěřitelný vtip. Rodina z domečku na Hadrnici nejenom skrývala estonskou inženýrku, ale měla též tetu vyvdanou na Slovensko, za sedláčka, a teta měla dceru. A dceři se stal malér, zas jiný, s tou armádou ozdobenou básněmi laureátů a úvodníky poputčiků. Nejstarší malér, a ani to snad nebyl Rus, a bylo jich víc. Tehdy to ještě na vesnici byla ostuda, málem k nepřežití. Někdo však dostal nápad, snad teta. O outěžku ještě nikdo nevěděl, na budoucí matce nebylo nic vidět, v Kostelci bratrancí Lojzovi zbývalo půl roku života, lepší pohrobek než parchant. Lojzu poslali na Slovensko, slavná vesnická svatba, ženich, přirozeně, netušil nic, všechno mu bylo už jedno. Ale na svatbě se hodovalo, po letech o otrubovém chlebě se Lojza nažral. Anekdota to není. Uplynulo půl roku, narodil se pohrobek, Lojza zůstal naživu. Uplynulo dvacet let. Milý příteli, předem mojho dopisu (slovensky se nenaučil, česky zapo-

mněl) přijmi srdečný pozdrav. Som kronikárom nášho JRD Bzinec a píšem rozné články do vyše ako päti listov, někdy aj do celoštátných. Ešte ma ani jeden článok nevrátili a za všetkých som dostal zaplacené. Mám záhumenok a pástujem si vepřík. Plynula léta, divná léta zla a dobra, asi podobná všem jiným letům všude jinde, jenom ve všem intenzivnější. Snažil jsem se být nesobecký, ne z vrozené vůle, byla to věc vůle, za vůlí ten komický velebník, za velebníkem už ne peklo, už jsem na ně dávno nevěřil. Milí priateli, prijmi srdečný pozdrav z NDR kam naše JRD usporiadalo autobusový zájazd. Dopisy chodily s pravidelností nutkavého svědomí; snad mi Bůh pokaždé naznačil, kdykoliv jsem nabýval jistoty, že jistoty není. Tehdy, když zavřeli Geraldinku, taky dcerunku, nebylo jí ještě osmnáct, a na pět let, tehdy jsem do toho málem spad a říkal jsem si: pět let! A za co? Za nic nebo skoro za nic. Milí priateli, predom mojho dopisu... na kulturnom zájezdu v Bratislavskej opere... vepřík má už 300 kilogramov, o Vianocih ho zabijem, potom celé to svinstvo, kdy se na mě sesypali, a já s těmi nejnezištnějšími úmysly. Ale Lojza se mě dovedl zastat, nebyl to nový, orwellovský člověk, ne úplně. Posílal zprávy ze zájezdů do Bulharska, zprávy o váze vepříků. Žil jsem už za oceánem, a jeden z těch, co taky píší, ale slova pro ně nejsou luxus, neváží je a lžou, protože co prospívá Straně, řekl Lenin, a zdá se, že lež často prospívá, aspoň tomu věří, dá-li se věřit, že věří, nějaký takový vypočítal v novinách zisk za můj román, do něhož jsem naléval vlastní krev, psal jsem jej v období krize, ve svém normálním období, zápasil jsem s textem jako stařec se smrtí, a neustále vycházely jiné romány, kritikové éry zrozpáčitelných fízlů pěli na ně chválu, měli samozřejmě (asi) pravdu a bůh ví, nešlo mi o slávu, nikdy mi o ni nešlo, kdysi jsem snad chtěl přes slávu získat dívky, čistý Freud, ovšem ti, kdož nemají luxus slov, nikdy neuvěří, že jde o život, ne o peníze, o smysl, ne o fotografii v novinách, o jméno v titulcích, o život jde, a o pravdu (vím dobře, jak je to slovo otrávaním vyhlazené do odporně vejčitého tvaru, ale jiné slovo za ně není), o život, rval jsem se s tím románem, neboť umění nikdo nemá v ruce, zakázali jej v tom krátkém ob-

dobí, kdy Sorry Tony se vzchopil k protiútok, básník (říkají: Kupodivu dobrý. Ale dobrý básník je básník, jehož čtou, a těch je strašně málo. Seifert. Eliot. Because I do not hope to turn again, because I do not hope) na mě hleděl s rybím úsměvem, Ivan Skála. Vydat to nejde, pravil, ale my vám místo toho... druhé vydání... těch detektivek. Ne že bych je nepsal se stejným úsilím, ani kvůli slávě, ani kvůli penězům. I v nich jde o život. A nevěděl jsem: Je to úplatek? Nebo projev, že si mého psaní cení, ale protože román nelze, kvůli ceně... Myslel básník jako já? Věděl, že nejde o peníze? Po vstupu vojsk (jak tomu říkají) protestoval, ale jen krátce. Nyní už opět vyrábí (prý dobré) rýmy o zahraničních svinstvech. A rovněž jsem nevěděl: jako kdysi podle Freuda, není to nyní dle Adlera? Nepíšu schválně, aby to nešlo vydat, mám přece odhad jako každý, kdo se v tom vyzná. Abych si mohl říkat: Je to dobré, nevydali to kvůli obsahu? Abych nikdy ani já, ani kdo jiný nezjistil, zda je to opravdu dobré? Jsem snad tak slabý, že jediná síla mých textů je v (takzvané) odvaze? Vždyť možná stačilo málo, dovedu odhadnout, několik vět ze dvou tří kapitol. Několik kapitol udělat trochu jinak. Jsou ty věty, ten způsob jak, životně důležité? Není těžší psát o věcech, které nejsou na jejich Indexu, o obyčejných věcech, o bezpečné minulosti – trápil jsem se, podivná sugesce, nejsem snad spolupracovník cenzury, snad jím schválně nahrávám na smeč, dle Adlera, nemoc, která umožní vyhnout se obávané zkoušce, podivná psychosomatika, tak jsem se trápil, nadešel však annus mirabilis, a ještě po něm nějaký čas, román vyšel, stalo se něco jako z románu: ne že náklad desítek tisíc rozebrali za den, to bylo v té době samozřejmé, ale dopis slepé dívky, jako z viktoriánského románu, někoho napadlo román vydat v braille, a dívka četla mou historii o krásné Leoně, a jak říkají žargonem odlišnění: identifikovala se s tou zářivou dcerou Izraele ve svých věčných temnotách, pochopila staronové křesťanské poselství o manželské lásce – dopis jako ve viktoriánských románech měl rozpité písmo, snad slzami (diktovala jej mamince, možná tedy maminčinými), snad tedy jsem užitečný (jsem takový pitomý marxista, uvažuji v těchhle kategoriích), aspoň slepé dív-

ce ze Smíchova připravil jsem chvíle snu. Slepé dívce, jako z kázání. Jako tolikrát chvíle, kdy snad boží prst zasahuje do všednosti. Sentimentální satisfakce. A tu lžipsavec pro dobro Strany vypočítal můj příjem za román o krásné Leoně, jako by psal o defraudaci, možnost slepé dívky mu nepřišla na mysl (v téže době jiný, horší, protože inteligentní, pokusil se vyfídit Leonu jakousi snaživou sofistickou: Past na čtenáře: obratně, téměř perfektně lákám prý čtenáře do svého vidění světa, ovšem vidím jen něco ze společnosti (přirozeně vidím jen něco, říkám však všechno, co vidím). Opět se mě, jako by to bylo v nějakém mém vlastním románě, kde vždycky vystupují půvabné dívky, neboť to je můj symbol pro svět, v němž krása vždycky rychle mizí, opět se mě tedy zastala nějaká dívka z Karlových Varů, napsala dopis redakci Tvorby, půvabný dopis inteligentního člověka – ne inteligentního přizpůsobivou inteligencí autora recenze, ale těch českých čtenářek všech temných věků naší vlasti – to ještě tiskli /takovýchle/ Dopisy čtenářů, brzo přestali) a Lojza, už do Kanady, Milí priateli, predem mojho... prikladám článok akéhosi pána Ranečka... Zdá se mi, že ten súdruh Ti iba závidí úspech. Však keby on vediel zarobiť peníze, také by zarobil. Ma práve otískli stý článok, ktorý tiež prikladám. Za minulých pätnásť let už som zarobil vela 5000 korún za svoju literárnu prácu. Nie je to tolik, čo Ty, milí priateli. Ale kto by si bol pomyslel, v Kostelci, že aj já, aj Ty budem spisovatelia? No, a jak Ty sa máš v dalekej Kanade? Letos, ako každým rokom, mám veprika, do Vianoc bude mať takých 400-450 kilogramov – i to je súčasť domova, lžipsáči ve prospěch věci Strany, inteligentní posluhovači (jednou, v době zrozpačitělých fízlů, se posluha spletl, nebo v něm propukl nahromaděný vztek na nutnost ohýbat inteligenci ve prospěch Strany, a napsal paján na sbírku mého přítele, která jako generální bas měla verš A zatýkání všech. Po vstupu se zas rychle vzpamatoval). JRD Brinec oslavilo dožínky, psal můj přítel Lojza ve své sté literární práci. Letos, jako aj iná léta, shromáždili sa členovia JRD a tak dále. Ale ani jedno lživé slovo, ani slovíčko. Dokonce ani úlitba bohům od pěstitele vepřů, od otce dcery nejmíň tří otců. Taky to je skutečnost

tam, kde už nejsme. Ota řekl: Tak žádali exhumaci, aby mohli syna přepohřbít, když ho rehabilitovali, ale řekli jim, že exhumace není možná vzhledem k pokročilému rozkladu a okolnosti, že oběšenec Syrový je osmý ve vertikální řadě společného hrobu. Z těch těl roste tráva, v té trávě jetel, pokosí ho, skrmí vepřkům, pak je zabijou.

Šli v průvodě, zatvrzelí, vzdorovití, vlekouce za sebou historii, již vylíčili skoro všichni velcí spisovatelé éry před příchodem katů. Vládly jim peníze, ctnosti se vázaly k rodině, každý pro sebe, pokrytci, hurávlavstenci, schopní snad i zabít, jistě propustit, nechat hladovět, jen aby udrželi podnik, – ale taky nepochopitelně tolerantní (vidíme to přece v zemi jejich posledního útočiště, v zemi – myslím si – snad právě proto naděje); tisíce spisovatelů popsalo jejich černou duši, jejich malé, přízemní, zavilé dušičky, a všechny ty smolné ortely nad měšťákem, nad systémem kupců a podnikatelů (čachrářů a vykořisťovatelů) vstoupily do literatury, jsou to tzv. triumfy lidského ducha a umění; prokázaly, že kořený omyl je zevšeobecnění: jsou-li, zatvrzelí, vzdorovití, živým pomníkem zla, jsou zároveň i pomníkem podivného dobra; symbiózy dobra se zlem. A jejich specifické dobro zvané svoboda (oni je přece přivedli na svět, jím rozbili feudalismus a principy závislostí, citoyens, měšťáci, čachráři, podnikavci) rostlo, roste. Nikdo nikdy nikde nebyl tak svobodný jako občan tohoto posledního útočiště. Jistě, na Bowery dnes jako za časů Stephena Cranea ožralí ubožáci leží na chodnicích, strašlivé trosky bez lidské budoucnosti. Jenže ti, kdož ponechávají Bowery Bums jejich osudu, stvořili systém, v němž lze ukrást a prodat tajemství armády a stát se hrdinou dne, lze vrahům dodat zbraně a stát se hrdinkou dne. V takových dimenzích se tedy pohybuje duše buržoazie: šlo o to pomoci Bowery, ale ponechat soud, jenž osvobodil Angelu; o to šlo v našem koutě světa, a zatím – vertikální hroby; dobře, už minulost. Ale šest let za šíření citátů z Ústavy – ach letáky zemí buržoazie! Ty jejich podzemní časopisy (ti Nixonové v podobě nočníků!), smrt současné literatury, stařícké matky exulantů před místním bonzem: Tak pozor, soudružko! Když budu chtít, pojedete – když nebudu chtít,

nepojedete! Hovado, které si snad skutečně myslí, že se do něho vtělil sladký socialismus. Smrt literatury. Úplatky. Pokrytci ze všech. Smrt románů. Malé dušičky, fízlounské dušinky. Smrt her, smrt Eliotů. Nepracovití, nepodnikaví, poslušní, neboť jedno vědí jistě: jejich sladký socialismus závisí na jejich poslušnosti. Smrt literatury. Jejich dobro je cele materiální. Lepší (poněkud) nemocenské pojištění (prý); lepší (poněkud) zajištění ve stáří; placená mateřská dovolená (ovšem, muž uživí ženu v systému kupčků). Několik takových (částečně sporných) bodů – ale ta nemateriální dobra měšťáctví? Ty nádherné knihy? Život literatury? Ty soudy? Ty věznice s televizory v ohnisku pozornosti všech? Svoboda jít, nejít, říkat, neříkat, uchlastat se na Bowery a napsat Americkou tragédii? Jaká ekvivalentní dobra poskytuje naše země éry fízlíků?

Demagogie. Ne, já vím i o těch pracovitých, upocených aparátčících, co mravenčí na zlepšení systému dřív katů, dnes fízlounů a nepoznali nikdy nic jiného, opravdu věří, že tohle tady je lepší (a není? Dělníci v lážoplážo fabrikách, zajištěná místa, ošetřovny, závodní kantiny – srovnej s ocelárnami v Chicagu, kde lepší je snad jen plat; anebo snad i jiné věci, je-li člověk mazaný, ví-li, jak převzít pojišťovnu; je-li však jen přiboudlý dělníček, lepší je zase asi jen plat) a ty obrovské kaluže krve snaží se vytříit hadříčky individuální pomoci; smrt literatury snaží se přežít jako suspended animation, až konečně přijde Godot Utopie, ti drobní, prostoduší, upocení aparátčící, okresní funkcionáříčci, ti drobní hodní farářičci doby temna a inkvizice, co zachraňovali (zachránili?) pověst Církve svaté; jak je to absurdní: typický hrdina socialismu: funkcionář, jenž vlastně proti příkazu bdělosti nezlomně věří v poctivost fízly označeného klassenfeinda; ten nejindividualističtější z hrdinů, prosazující maličkou individuální pravdu proti omylu Veliké Pravdy Strany? není to absurdní, a není to to jediné pravdivé (i když ne typické a i když bez happyendu) na socrealismu? Tedy o těch vím. Ale když oni nejsou nic než drobní farářičci éry Svaté Inkvizice. Jednou se srotili, vzbouřili, vedeni jedním takovým farářičkem, jmenoval se Saša.

Sašenka. No, rozjely je tanky. Ne všechny. Jistě, mnozí zbyli, jistě se snaží. Co je to však za systém, jenž sublimuje dobro postavou Velkého Individualisty: Funkcionáře s Lidským Srdcem, namísto Stranického?

A snad mají pravdu. Což není tenhle svět tak často světem paradoxu, absurdity? Možná že k Utopii Svobody (jaká už je tady a nyní v Americe) skloubené s bezstarostnou existenční jistotou (jaká bývala v klášteřích a jaká je v armádě v míru a ve fešáckých kriminálech posledního útočiště kupčků) a obydlené velkými dušemi bez sobectví, pokrytectví, bez malosti (jaké snad žijí – tu a tam – už dnes a vždycky žily mezi námi) vede cesta přes ty hrobečky (neměly být, ale stalo se; cestu kvůli nim neopustíme); možná že ji vroubí kordony těch fízlíků, možná že je vykolíkovaná těmi příkazy, zákazy a rozkazy, možná že ji ochraňuje zrudně hypertrofovaný Lenin: mravné je to, co prospívá Straně (vražděte tedy, Arabové a Židi, své mladé muže: co prospívá SSSR... největší zločinec dějin je Žid Kissinger); možná že i umožňuje smrt (suspended animation?) literatury (alespoň současné, kritické ke společenskému a lidskému statu quo; radikálně kritické. Zdá se mi, že ta, co přežila, co skutečně – snad – pohnula něčím nejen v literatuře, ale – snad – i ve společnosti, nikdy nebyla jiná. Jistě se mýlím. Což nebyl Shakespeare úlisný přidavač se na stranu vítězů? Ano. Ale šel velkolepě ke kořenům života, i když status quo Anglie velebil úlisnými verši. Jeho věk – počátek éry kupčků – mu to dovolil. Moderní diktatury, také rozkazující pěstitelům slovního luxusu přidat se na jejich stranu; jít velkolepě ke kořenům života nedovolují. Zdá se mi, že ne. Pečliví, čmuchaří fízličci fízlují i v textech historických her, detektivních románů. Všechno může být jinotaj); taková je možná cesta do Utopie – proč ne? Podstatou světa, snad, je paradox (credo quia turpe, amo quia absurdum. Ano? Je možno milovat Velkého Malého Funkcionáře, toho bůžka z aparátu Strany, jako Tertulián miloval sladkého, pověřivého, někdy zlostného Krista, jenž ale pravil: kdo z vás je bez viny, – té Strany, jež je a vždycky byla nejpohotovější házeč kamenů? Ani přiznat se nedovedla bez házení kamenů.

Jako Církev svatá. Dovede to někdo? Nějaká právnická osoba?)

Vede-li však tahle cesta do Utopie, potom Utopie pocho-
pí (musí; nebyla by Utopií), že jsem nemohl jinak.

A nemohu jinak. Snažím se sloužit paměti Utopie. Jiní ať
dláždí její cestu. Stejně si myslím, že nebýt těch, kteří se
snaží tu nelidsky rovnou cestu ohýbat, nebo ji i přehradit, ta
rovná cesta by minula cíl. Zdá se mi, že pravdu má dialekti-
ka (řeči o antago a neantago, dobrého s ještě lepším; jsou
dekadencí dialektiky, poklesem k sofismatu, jako na úsvitu
naší civilizace: želva je rychlejší než zajíc: od velikosti Hera-
kleitova sporu ohně a vody k malosti sporu o andělích na
špičce nože.)

Vrátit se k příběhu? Měl bych. Ale není mi asi dáno umění
říct všechno, co vím, všechnu svoji nejistotu, čistě jen pří-
během, jak se to učí v kursech prózy, jako ji říkali Balzac,
Dickens, Tolstoj, Dostojevský (říkali? Čistě jen příběhem?
Všechno, co věděli?). Možná že víme už příliš mnoho, víc,
než věděli oni, už to nelze doslova přeložit do příběhu (ane-
bo: není mi tolik dáno). Pokusil jsem se (Mirákl) a je to snad
(téměř. Téměř?) celý repertoár mých možností: lidé zevnitř
(já, mně podobní) a lidé z vnějšku (všichni nejá), charaktery
kulaté (Liška) a ploché (Bukavec, Bukavec?), ze života (Po-
nykl) a z literatury (pan Kohn. Pan Kohn?); chcete-li: klad-
né (Ivana Hrozná), a chcete-li, záporné (vrah Bárta; ne,
k němu nejsem s to cítit sympatii); charaktery, které miluji,
a nejsou patetický, neumím milovat než skrze směšnosti:
v nich, zdá se mi, je lidská tvář (básník ovíněných divánů,
páter Doufal, sladká Suzi, krásná Sylva); charaktery, nad je-
jichž osudem pláču; a: if you see me smiling, I'm smiling to
keep from crying (Kopula, pan Pohorský); charaktery, které
obdivuji pro to, co jsou (sestra Udelína); charaktery, které ob-
divuji pro to, co vědí (Dr. Gellen); charaktery, které respek-
tují, neboť oni nestvořili svět unavených katů (Očenáš); cha-
raktery, které respektují, neboť se snaží napravit (Vrchco-
láb); charaktery, které mám rád, neboť se nezměnily (Kocour,
Fikar). Repertoár postupů: logika, anekdota; pečlivě skládá-
ní pramínek děje k pointě (dívenka s useknutým nosánkem;

cesty pana Kohna a Sylvy a Dannyho, setkavší se v pohra-
ničním lese; ten rozvinutý gag, ten tribut starým mistrům
moudré grotesky), jak říkají tady: skilful plotting; satira, kon-
trast, jeremiáda, do níž překládám Terentiovo Homo sum,
nihil humani (ta mše ve Vincentinu v horách, pod bonbonié-
rovým nebem pana Řeřichy); bonmot, wisecrack (miluju wi-
secracky: hrůzostroj revoluce... a tančili na něm srbská kola,
případně jiné tance národní); a ano, správně, není to cynis-
mus – jedno vím jistě: cynismus není nikdy ve slovech, je
výhradně a vždycky (ať je to pleonasmus; umění slov je na
něm založeno, ne na gramatice) v činech. Ale jak některým
lidem dvacet tzv. sprostých slov překryje čtyři sta stránek
vyznání lásky životu!, je to zarážející, (pro mne) neuvěřitel-
né. Jak takový důstojný pán (ne velebný pán Meloun, ani
velebný pán Doufal, ani ten Dp., co Zbabělce přirovnal
k příznání ve zpovědnici), popíše tučet sloupců, aby doká-
zal, že vztah Dannyho k Ireně je čistě materialistický, fyzic-
ký (myslí přece pořád na její ňadra, stehna atd., v nejlepší
případě na pusu a oči), a tedy nedůstojný člověka a křesťana,
a dokáže přehlédnout tu klíčovou scénu (miluju klíčové scé-
ny; klíčové věty; celý smysl mých poselství – nijak závrat-
ných, dost všedních, doufám ale že lidských – je ukryt v těch
snadno přehlédnutelných větách, ve větách, jež snadno pře-
hlédnou profesionální orátoři doprava doleva v celé škále: ta-
ková věta – několik vět – je ve Lvíčeti – týká se socialismu,
jiná lásky – i v Tankovém praporu – socialismu – i v Legen-
dě Emöke – toho, co nám umožňuje žít – (Graham Greene ji
nepřehlédl), i v Bassaxofonu – podstata umění – a tak dále,
tady tu klíčovou větu o Ireně, a o lásce: *...a já jsem zoufale
myslel na její tělo a cítil jsem, jak je nesnesitelně horké a živé
a jak ho miluju, ale najednou ne už jen pro tu slast, protože
tu mi stejně odepřela, ale pro ten život v něm, pro to, že to
byla Irena, i pro tu její třeba pitomou, ale živou a ženskou
ztrápenou dušičku...* Pokusil jsem se. Dal jsem tam vše, co
bylo v mých silách (vše? Člověk je vždycky trochu líný.
Anebo spíš si zoufá. Myslím si, že většinou je to tak. Pracu-
jete na textu, zdá se vám o něm v noci. Pocit osciluje mezi:
Sračka, a: Snad to de. Jsou dokonce pasáže, které vám po-

řád připadají krásné, a když je po sobě čtete, jak to řekl John Wain: I wrote this? Impossible! I cannot do a thing like that. It must have been someone else. Ale většinou jsou to jen pasáže, wisecracky, drobné formulace. Nikdy, skoro nikdy, celek. A pak se dostanete k bodu, kdy to prostě vzdáte. For better or worse, it has been done. Zde stojím, Bůh mi buď milostiv, nemohu jinak. Dáte to vytisknout). Takže snad vše, co bylo v mých silách. Pokusil jsem se. Jestli budu žít, zase se pokusím. Nechci si stěžovat, ale úplně lehké to všechno nebylo. A taky to nebylo bez (dost krátkých) chviliek radosti.

Raději však tedy příběh: týká se Přemy. Vysílačku tenkrát nenašli. Nenastala ještě doba katů: zatýkající éra přicházejících katů je pouze zdělila (brzy se jich zbavili) ještě z doby Dr. Mejzlíků. Přišli, počali divadelně (velice silně) bušit na dveře (také nepřišli v noci), hlučnými hlasy volali (skutečně: slova jsou autentická, opakoval mi je jednoruký legionář pan Skočdopole): Jménem zákona otevřte! Přicházíme zatknout Přemysla Skočdopole! Vytrvale bušili, dokud Přema nevyskočil z okna a jednoruký legionář nepřišel otevřít. Přema, v okamžitém pominutí myslí, vzal s sebou letáky s jakousi poněkud debilní výzvou k národu (Kostelecký manifest; teď se tomu říká manifesty), kterou jsem sepsal na jeho žádost, a v pokoji zanechal vysílačku. Před domem vrazil do Bendy, ten ani nebyl ve spiknutí, jenom kamarád, předal mu letáky: Spal to! A v kalhotách a v košili k nám. Bušícím pak bylo otevřeno, ale nedozvěděli se (neptali se na to), že Přema má pokoj se zvláštním vchodem. Prohlédli tedy byt, nenašli nic, vysílačka byla v šatníku v pokoji se zvláštním vchodem. Ale jak prohlíželi, protože to bylo ještě před érou unavených katů, přemohla Benda zvědavost; neměl – nikdo tehdy ještě neměl – zkušenosti z pozdějších zatýkání, a jak zatýkači slídili po obvyklých skryších, doufajíc patrně, že nic nenajdou, Benda si přečetl můj debilní manifest, rozmnožený asi ve stu exemplářů na ručním cyklostylu ještě z Protektorátu Böhmen und Mähren, odešel s ním domů (bydlel za rohem), manifest strčil do kamen a podpálil, a přemohla ho zvědavost. Zaklepal, ale místo jednorukého legionáře otevřeli

mu zatýkající. Je prosím doma Přema Skočdopole? Co mu chcete? A už to šlo. Zdědění uvítali záminku k opuštění bytu zjevného povstalce a k prohlídce bytu patrně nevinného. Jenže při rutinním nahlédnutí do kamen našli špatně spálený manifest (moc jsem mu nevěřil; doufám, že to byl můj jediný text, který jsem napsal bez plného přesvědčení; bane, lhal bych, psal jsem i jiné, později, ale – skoro – vždycky metodou zaštitění, abych pomohl na svět něčemu, co za to stálo): A pak: zrada vlasti, nebo v mém případě zrada politického přesvědčení, ostatně v mém případě značně nepřesvědčeného, je vždycky mňí než zrada kamaráda, a Benda zatčen, propuštěn (snad na kauci, snad to ještě existovalo), pak odsouzen na osm měsíců (před érou unavených katů byl měsíc ekvivalentem roku), nástup trestu odložen, poslední den před nástupem, to už byl Přema někde (nevěděli jsme kde) ve flüchtlingslágru, jsme strávili na plovárně zvané Jericho (vystavěl ji nějaký židovský architekt: bylo to nejkrásnější místo na světě; taky taneční terasa, malý Barrandov; občas tam chodila Irena a já musel co chvíli skákat do bazénu: prudká panická touha vytváří vlhkost, neubráníte se jí, musel jsem mít plavky neustále mokré, aby si Irena nevšimla té vlhkosti, měla fantastickou cleavage ve výstřihu plavek, nemohl jsem si a nebylo mi pomoci), Benda chmurně roztažený na opalovacích prknech, ponuře meditoval o nadcházejícím výkonu trestu (když se v květnu vrátil – nastoupil v září – zase jsme leželi na těch prknech a řekl mi:), totiž: hlavně se bál zesměšňujícího ostříhání dohola (První, čeče, sotva vlezou na ubikaci: Prsk! Trha do zubů! Špatně sem se zahlásil – to už začínala éra bijců v chrup a unavených katů), neboť to zesměšnění prožil: za války, jenže tenkrát dobrovolně, pokud vůbec něco konáme dobrovolně. Plešatěl, jakýsi znalec folklóru poradil ostříhat dohola. Zaručený prostředek. Benda to podstoupil. V nejparnější, dusném kosteleckém létě chodil v klobouku, jenž mu schválně byl velký, aby zapadal až na uši, a musel si ten rok odepřít rozkoše Jericha. Do kina – byl vášnivý polykač hollywoodského a vůbec každého takového jedu – se plížil až po zhasnutí světel a vyrážel ven, hned jak se objevil KONEC: ve fabrice (byl kovosoustružník, což mu

však u soudu nepomohlo, soudili ho ještě před érou třídních původů, která pak dva roky nato zachránila Otu před provazem) chodil v čepici. A stejně zplešatěl. Zelinář dostal dva roky, nápravné zařízení ho nenapravilo, když se vrátil, odstěhoval se z Kostelce. Proč? No proč, čeče, že se tak blbě ptáš! vysvětlil mi po letech. Přece ta vostuda: bejt zavřenej. Nesnes sem to. Tak byl zatížený nenapravitelnými a buržoazními předsudky, a samozřejmě: s živnostenskou pracovitostí oněch jediných skutečných budovatelů všech úspěšných ekonomických systémů se přeškolil na elektrikáře, když jsem s ním mluvil naposled, za časů milého Sáša, byl už vedoucím Elektry, chodil v business-suitu (nevěděl, že se tomu tak říká), dařilo se mu dobře. Ti vepřící, ty možnosti k nápravě, ta věčná, nezničitelná buržoazie, čínorodost světa (zdá se mi, že v éře unavených katů ztratila všechny své špatné vlastnosti, popsané klasickými veterány literatury, ale popsat dobré éra katů ani éra fízlů nedovolila, nebo nebyli velikáni literatury; špatné vlastnosti, zdá se mi, zdědily povýšené kádry, nebo ti, kteří se stali kádry; nová třída, ale ne nová buržoazie. Generalizace, já vím. Ne všichni, ale dost. Jistě někteří.). A vysílačku jednoruký legionář rozmontoval, a v noci ji přes sousední střechu odtransportovali pryč a po kusech naházeli do Ledhuje. Nalezena nebyla nikdy.

Takový je to příběh. Obyčejný. A co mu předcházelo? A co následovalo? Tam vás asi nemohu vést. Nemám trpělivost. Předlouhé večery na kosteleckém korze, nekonečné večery panické nesmělosti, tažení po zoufalém chodníku, kolem tisíce krásných dívek. Nikdy žádnou neoslovil. Byl takový produkt ženské mystiky, jak je vytvořila viktoriánská éra kupčků a mravnosti. Jenom toužil, neměl mou žvanivost, neměl nepřemýšlivé a sebejisté draufgängerovství zelináře, toužil, kouřil, korzoval (a ještě dnes, to jest až do doby, kdy jsem z té země odešel, Benda, jeho pard a druh, dosud svobodný, dosud krouží po tom zoufalém korze, v neděli po mši – ale velebný pán Meloun je už na pravdě jistě boží –, od spořitelny k hotelu Granada a zpátky, vychcat na veřejném záchodku v rohu náměstí, zpátky ke spořitelně, k hotelu Granada, zpátky, pak se ulice pomalu prázdní, blíží se poledne,

všichni odejdou na nedělní oběd. Tuhle poušť Benda nikdy neopustil, ani ve svých padesáti –).

Přema ji opustil. Korzovali jsme tak každý den, dlouho do noci. Často s Rostou, malřem, dávno před Tolkienem vymyslel si Rosta neexistující říši s neexistujícím jazykem obydlenu neexistujícími hobity, napsal její dějiny, nakreslil její mapy – to vše je pryč. I ty smělé, propracované plány, jak polapit dívky do sítě mladistvého prasáctví (nevinného: jenom líbačky, dotyky, velice amatérské pokusy o soulož, velice obtížné nakupování prezervativů, Máte – kartáček na zuby? Máte – zubní pastu? Hele, dostaneš korunu, když mi pudeš do drogerie koupit, tady to máš napsaný na papírku. Zlomyslný drogistka mi po klukovi poslal kartáček na zuby), jak polapit cudnou Irenku a ještě cudnější Marii. Popsal jsem to v Prima sezóně, a zrazuje přátelství (zrada kamaráda se nevztahuje na pokus přebrat mu milenkou, stejně jen platonickou v těch dobách státního reálného gymnázia), vyprovázíval jsem Rostovu Marii, když chodila pozdě večer z hodin klavíru, a neutuchajícím přívalem slov jsem do voňavého vzduchu letních a zimních kosteleckých nocí žvanil básně v próze, o tolik lepší než ty, co jsem je doma vyfukával na stroji v rýmech; Marie poslouchala, byla to krásná, ale nepřístupná, jako jahoda sladká, ale nepřístupná dívka (a má už dceru, taky takovou jahůdku), velice katolická dívka, ale i katoličky o sobě rády poslouchají. „Žvaníš, Daníčku,“ bylo její heslo, taky jsem jí pak ty krásné a, ach, tak pravdivé žvásty mládí psal v dopisech skutečně růžových (Kde asi jsou? Kolik kosteleckých holek z nich mělo legraci? Jestlípak z nich měla legraci taky Mariina jahůdkka?), odesílal jsem je poštou. Bylo mi úplně šumafuk, že je Rostova. Byla všech. Je celého světa.

Ale o tom o všem jsem napsal příběhy, a tohle je jiný příběh. A přece: nikdy se mi to nepochybně vůbec nepodaří napsat, Marie však je pro mne portrét, jaký by uměl namalovat pan Řeřicha, kdyby pozadí mu namaloval Rembrandt. Pozadí je temné, Marie je v oslnivé tůni světla, její velké, růžové, červené rty jako jahoda jsou v oslnivé tůni bílé tváře (Marie byla běloška; úžasně světlá krásná blondýnka). Městské divadlo, kde se odehrálo drama basového saxofonu

(skutečně se odehrálo, to není fikce), krásná secesní budova, kam jsme znali cestu zadem do provaziště a dívali jsme se zadarmo na zájezdová představení (jednou se Benda, myslél si, že chytře, skryl za kulisy, dávali nějakou konverzačku a hlavní půvab byl v tom, že hrdinka se každých pět minut objevila na jevišti v jiných šatech. Technicky to prováděla tak, že na sobě měla jen punčochy a podvazkový pás – podprsenku ne, protože některé šaty byly večerní róby s úplně nahými zády – a každých těch pět minut elegantně plavným krokem vyšla za kulisy, tam z plavnosti /co to je?/ přešla v zběsile zrychlenou grotesku, shodila ze sebe jedny a hodila na sebe jiné šaty, připravené na pohovce za scénou; garderobiérku neměli, byla to chudá společnost. A když tak poprvé plavně vešla do zákulisí a počala ze sebe shazovat šaty, všimla si ve tmě mezi provazy kulaté tváře: Benda, přiklopený velkým kloboukem až na uši, léčil si zrovna pleš. The show must go on, i vyplázla na něho pouze jazyk, jak se to tehdy dělávalo, a poskytla mu požitek pohledu na svá velmi pěkná ňadra v průběhu prvního dějství – hra měla jen dvě – celkem desetkrát. V přestávce se chtěl Benda vytratit, ale chytla ho, zatáhla k sobě do šatny, a tam mu zlomyslně dala volňásek do proscéniové lóže, kde Benda poprvé /a naposled/ za dobu své léčebné kúry sundal klobouk z holé hlavy a zářil odrazem jeviště. Po představení s ním šla do baru, ale byl tam taky její partner /a zřejmě milenec/, nic z toho nebylo, vyprchalo to do neurčita. Bylo to nejbliž, jak se ten milovaný panic z korza dostal kdy k ženským prsům. Nevyteks, čoveče? zeptal se ho draufgänger zelinář. Si piš, čeče, pravil Benda a začervenál se, byl cudný). Toho odpoledne jsem ale byl v provazišti čistě jen proto, že dole ve vinárně zkoušel náš jazzband, a někdo řekl, že na jevišti má zkoušku zpěvácký spolek Hron na večerní koncert, kde pohostinsky bude vystupovat Eduard Haken. Šel jsem tam čistě jen z lhostejné zvědavosti, s Bennem a s Lexou, zpěvácký spolek ani opery mě nezajímaly ani v nejmenším, má hudba zněla meluzínou luncefordovských saxofonů. Ale už jak jsme stoupali po točitém schodišti, zazněla ta melodie, luncefordovská, zdálo se mi, že docela swinguje, líbezná, nezapomenutelná (tak jsem

poznal Dvořáka; tak jsem si uvědomil, že nejvyšším uměním v hudbě, nebo snad prvotním, základním, je klasická krása úplně nahé melodie), Květiny bílé po cestě, po cestě všude kvetly, zpíval to sbor neskutečně krásných dívčích hlasů (asi smíšený sbor, ale v tom věku jsem slyšel vždycky jen ženské hlasy, totiž: ve sboru jsem je automaticky izoloval) a v něm, s ním, proti němu v nejlíbeznější dialektice (kontrapunktu; starý Maestro Dvorak, jak mu tady říkají, v životě možná neslyšel slovo dialektika; jistě ne v jiném než antickém smyslu), prostě v protihlasu nádherný hlas Hakenův jakoby ze sametem potaženého dubu, Na vodách bílý leknín sní –. Vystoupili jsme ze šachty schodiště a otevřel se mi onen Rembrandt rámuující pana Řeřichu, ve výřezu vysoké tmy provaziště vykrojená světla, lagůnka dívčího sboru, uprostřed vysoká postava basisty a uprostřed lagůnky zlatými kadeřemi (jistě v nějakém dobovém naondulování; Marie na sebe dbala) orámovaná bílá tůňka Mariiny tváře, v ní jahoda krásných dívčích rtů šestnáctiletého mláděte, byla to od té doby jediná moje estetika. Nemeškej, hochu, k milé spěš, dorosteš záhy v muže, nemeškal jsem, spěchal jsem, leč v muže jsem nikdy nedorostl; jsem umělec, někdy špatný, většinou průměrný, někdy možná dost dobrý, ale vnitřním ustrojením umělec, tedy panic; neexistují umělci, kteří by kdy přišli o panictví téhle vize, té jahůdky mladých úst v alabastrové tůňce dívčí tváře, v té neposkrvněné lilii mládí; zpátky až tudy pojedíš, pokvetou rudé růže, rudé, ale ne: oni je věšeli. Přitom se nekrvácí, přitom se zelená, jazyk vyhřežne z úst, napuchne, zčerná, dostaví se d'áblova erekce, jakoby na potvrzení starých pravd o podstatě oběti černé mše. Jeden voják (tedy: bachař) revoluce si vymyslel takový revoluční vtíp: občas jim řekl: Připravte se. Dnes bude poprava. A dal jim štětky a břitvy, a nechal je oholit, nechal je v děsu těla myslet na poslední věc duše, člověka, pak řekl: Poprava byla odložena na zítřek. Revoluční vtíp bachaře revoluce, který měl that beautiful detachment and devotion to stern justice of men dealing in death without being in any danger of it. Hemingway: tohle je střed jeho díla, přesně zformulovaná základní pravda našeho století: kdyby nebyl napsal nic jině-

ho, zůstal by stejně v literatuře jako Shakespeare (jeho velikost je taky v několika takových základních formulacích, ne v nudných dějích jeho nesmyslných her). Tkvěla ve mně už od let protektorátu, a potvrdila ji ta procesí přísných, a potom trapně posraných, na začátku K. H. Frank, likvidující Lidice, a později pod šibenicí toužící odjet na Baleáry, pak ty davy volajících Oběsit! Oběsit! v čele s básníkem Skálou (psům psí smrt), jenž po mdlém protestu opět se posral do svých (prý dobrých) rýmů (nevytýkám posranost, ta je lidská, ale odporné je mi dealing in death without being in any danger of it, které je nelidské, jímž se vyznamenali čeští básníci, humanistické spisovatelky a bývalí gestapáci, o to hlučnější, čím víc se hlukem snažili uniknout vlastní možné šibenici). A pak, jednoho dne, holili se doopravdy.

Takové všelijaké jsou lidské situace našeho světa. Ten bachař revoluce? Dvě možnosti. Buď ho vyhodili za tzv. nedovolené metody, a pak působí dnes v nějaké civilnější funkci, jistě, jak tam říkají, je z něho zdravé jádro Strany (pověstný – píše o něm London – Kohoutek byl za ty metody na rok zalígrován, a hned po propuštění dostal už funkci v čs. pavilonu v Bruselu 1958, který pošramotil kariéry tolika umělců, co se na něm podíleli). Nebo ho nevyhodili, je dnes kapitán, vyslýchá (velmi korektně) Vaculíky, přijímá všivě zprávičky fízlíků éry fízlíčků.

Neboť tohle je éra fízlíčků, fízlounů, potopili se i pod hladinu řeky anabáze osmašedesátého roku. Ach, raději bych zůstal u té svítivé výseče ze tmy, u té Marie mých sedmnácti, ale chvilky ryzí, základní krásy jsou – a snad mají být – řídké. Je namalována na příliš tenoučkém plátně konzistence pavučiny, snadno se potrhá. Rosla, malíř, ji zachytil. Jeho nejlepší obraz: Marie. Ale když jsem se v květnu 1945 stal redaktorem svazáckého (tehdy to nemělo ještě pozdější asociace: nebyla to partajní filiálka) časopisu Slovo má mladý severovýchod, a protože jsem ten obraz miloval, uveřejnil jsem jeho pouze černobílou reprodukcí hned v prvním čísle, a nazval jsem obraz ne Marie, ale Idea. A doprovodil článkem o Umění, jež, podle mě, spočívá v Kráse, ano, obojí velkými písmeny. Přišel nevrlý dopis z Ústředí SČM v Pra-

ze. Já na koberečku. Poučen, v tom raném létě 1945, že Umění nespočívá v Kráse, ale v Třídnosti. Slovo „třídní“ se mi do té doby asociovalo pouze se slovem „kniha“. Potom už ne. Poučili mě též o Třídním Boji a myslím že i o Diktatuře Proletariátu. Mě, který právě prošel takou Diktaturou, a ta zakazovala jazz, a který měl v hlavě Ideu, jež měla dvě jména: Irena a Marie (vlastně čtyři; ta druhá dvě byla zcela nehmotná: pouhé světelné obrazy vržené na plátno – Judy a Deanna). Vrátil jsem se do Kostelce. Ne, tedy už ne o Marii. O věku fízlů, o jednom takovém – ale zpět k příběhu. Mohl bych samozřejmě domýšlet, pentlit, dramatizovat a dialogizovat. To je řemeslo (někdy mám dojem, když čtu kritiky, že jsem jediný, kdo je nepodceňuje). Ale pro smysl tohotole textu je důležitý jen závěr příběhu, nikoli nárátoré efekty mezi začátkem a koncem, v závěru doufám nalézt trochu málo jistoty v oceánu své nejistoty. Mohl bych holý, paradigmatický příběh tohoto věku opentlit hypnózou atmosféry, zcela vymyšlenými (ve skutečnosti z podvědomí přečtených morzakorů na úroveň krásné prózy transponovanými) dialogy, právě tak jako bych se mohl takzvané vžít do jahůdky Marie, neboť vzory jsou četné, přečetné, přešlé do podvědomí a přeznámé, neboť lidé jsou věčná repríza, konaná dle společného libreta, pouze, jak praví génius lidu (vždy nemravného, ano, vždy nemravného, alespoň v zemích křesťanství, kde se to nesmělo, ne možná v krajích erotických bohů), jedni jsou dole puklí, jiní tam mají ocásek; vžívání je zase jen transformace, využití naší přirozené androgynie. Jahůdka Marie byla však, a proto zůstane, jen obraz, a beauty that is only skin deep, celý krásný kostelecký svět (i ošklivý vnější svět) je toliko skin deep, ale pod kůží mu nevidím, nikomu nevidím pod kůží, proto vždycky jen zvnějšku. Jenom popis a dialog a ichforma. Jistě: někdy er, ale tu pak obyčejně On jako vypůjčené oči Ich; ne důsledně, bohužel – bohudík? – člověk se technice učí, intenzitě života (a tedy opusu) odnaučuje: Tankáč, jak tomu dítěti zoufalství a nemožnosti říkají ve znormalizované lidové armádě, mohu-li věřit anonymním lístkům (ne že by se mi líbilo takové slovo, ale není v něm snad kousek krátké a smrtelné nesmrtel-

nosti, promění-li neznámí čtenáři, pro něž jsem to taky psal, titul v argotický neologismus; smím aspoň na chvilku doufat, jako Čapek, že jsem snad napsal román, jehož každý výtisk koloval z ruky do ruky... poznamenané těžkým životem až... se u všech výtisků ztratil titulní list a nikdo nevěděl, kdo to napsal! Bylo by také zbytečné vědět to, neboť každý... tam našel sebe sama? Výňatek z anonymního lístku: *Jde z ruky do ruky, salátová vydání se opisují jako samizdaty, jsou na pokračování. Není kasáren, kde by nebyl Tankový prapor, ať politrukové sebevíce řádí a dávají přistižené čtenáře do samotky, nic to nepomáhá, kasárna jsou Tankovým praporem zamořena. Praporeční a plukovní písaři a personál v úctárnách opisují pasáže z Tankáče a byli přistiženi i vyšší důstojníci, že mají tyto „škváry“ po kapsách*, tedy Tankáč samozřejmě nedůsledný, ještě i report o myšlenkách několika osob, za něž nemohu ručit. Ale byl jsem mladý, neuměl jsem (techniku, spíš jsem uměl život), nepoučený, neznal jsem, pamatuji však zoufalství na chatě Martinovce v Krkonoších, na zvětralém balvanu omámen vůní kleče, samotén, osamělý (Lizetka měla jiné), psal jsem Fučíkův odznak, překrásné hory, hory ztracené dřív, než si jich člověk naučí vážit (neměl jsem Irenin dar ostentativní lásky k přírodě; měl jsem radši lidi, ale bylo těžké se k nim přiblížit, a tak jsem chodíval po horách, sám, přírodní poezie, vůně a přisvětlení hor před schylujícím se deštěm, mlhy a horské hřebeny táhnoucí se jeden za druhým jak kulisy, ale protože jsem /asi/ nikdy nesnášel /proč? Nevím. Asi proto, poctivě řečeno, že jsem je postrádal/ ostentativní, obecně přijímané lásky a obdivy, šokoval jsem sokolské dámy výroky plnými cynismu o přednostech barů před kosoteleckými lesy), měl to být velký román, jako jsou známé a příslovečné Velké Americké Romány, který přirozeně nikdy nenapíšu, ne pouze pro nedostatek talentu, ale protože nikdo jej nikdy nenapíše; je to ten vnitřní model, jež máme, svítivý vnitřní svět, v nějž alchymii myslí metamorfozuje skutečný vnější svět, kde svítivé chvíle jsou zasazeny jako skleněné brilantky do sametové černi oblohy nad jesličkami; tedy ten vnitřní model, který se potom snažíme metamorfozovat ve slova, v luxusní (všem totalitám, jinak pro vyvolené lu-

xusu holdující, nebezpečný) výrobek ze slov, a samozřejmě transmutace je vždycky nedokonalá, hrouíme se v zoufalství a hanbě nad trapnou, groteskní a blikající karikaturou vnitřní svítivosti. Šuple a takzvaný proces zrání. Scéna ze svítivého světa pohasne, v mysli (v duši? Ach, kdybych na ni mohl věřit, ale svět mi připadá tak zoufale chemický) ji vystřídají jiné svítící scény, ta specifická scéna hasne v šupletí; po čase je otevřete, po roce, dvou, už jste zapomněli na ten specifický jas, a text, luxusní výrobek, náhle svítí (měl-li člověk štěstí, to jest to, čemu říkají inspirace, když sešival nití z inkoustu ten luxusní předmět denní potřeby) leskne se, jahůdka Marie, jaká byla v Rembrandtově rámu kolem bonboniérové figurální malby pana Řeřichy, neboť vnitřní model pohasl a artefakt, setkal se s očima, vyvolá ho znovu k svítícímu životu, poopravený, adaptovaný věci luxusně uštrýkované z inkoustu.

Tedy: propuštěn z vojny, chystal jsem se psát Velký Román, kompenzační příběh o životě Dannyho ve Velké Praze, ale Život Dannyho byl tenkrát příliš intenzivní a já nebyl s to uštrýkovat jeho složitosti (pamatuju se: Vidíš okno? V noci? V pokoji se svítí. Pohybuje se tam nějaká společnost. Scéna je němá. Jako ryby v akváriu. Popiš to! Popiš to, aby to bylo! Bylo! Ale BYLO! říkala Lizetka, sama zle zřízená nemocí luxusu slov), i štrýkoval jsem tedy – jako pouhý úvod k románu – srážku s tzv. životem, k tzv. lidem, nazvanou základní vojenská služba, a je to fragment. Teď po letech vidím snad ctnost toho fragmentu – snad na něj platí, co říká Henry Miller (ale jsem asi domýšlivý; ne: bojím se smrti, ne smrti: vědomí, že až umřu, budu mrtev. Jsem tedy možná ne – jistě ne – domýšlivý, ale neskromný. Chci víc, než mi patří. Zasloužím si asi být mrtev už zaživa. Není-li ovšem právě tohle domýšlivost; už teď jsem živější než většina, a nejsem vděčen. Tedy nevděk. Mea culpa. Deus, ne me relinquis): *And when you show me a man who expresses himself perfectly I will not say that he is not great, but I will say that I am unattracted... I run with joy to the great and imperfect ones, their confusion nourishes me, their stuttering is like divine music to my ears. Today more than ever a book*

should be sought after even if it has only one great page in it: we must search for fragments, splinters, toenails, anything that has ore in it, anything that is capable of resuscitating the body and soul. Neboť takové to bylo, protože to samozřejmě takové nebylo, nebylo, protože nikdo, ani já, ani nikdo jiný, nevstoupíme do složitosti vojína Bamzy nebo kapitána Matky, každý jsme s to vstoupit pouze do vlastních složitostí (neříkám: vyznat se v nich; vstoupit a reportovat pomocí cablese hrubou novinářskou zprávu, navíc zcenzurovanou majitelem novin s kanceláří ve vašem mozku), rozdíl je v tom, že ani vojín Bamza, ani kapitán Matka nikdy nepodají zprávu z (v)nitra, ani v cablese. Proč potom, jestliže neumíme víc než přeložit vlastní interiér do simplifikovaného interiéru na obraze z inkoustu, nikdy to není ani fotografie (neřkuli skutečnost), ale vždycky jen obraz: imprese skvrn, hrubé obrysy kubistické stylizace – proč potom analogií s přečteným a interním vytvářet mlhavé obrysy cizích interiérů? (Částečně ovšem žvást: i ve vnějšku je vždycky příliš mnoho z Dichtung a příliš málo z Wahrheit. Nebo naopak? Jisté je pouze, že nic není ani jenom Dichtung, ani jenom Wahrheit. Snad: Pravda pravdivější nežli pravda, ale to jen proto, že neurčitost toho výroku zdá se spíše odpovídat svítící neurčitosti vnitřních modelů skutečnosti v těch, kteří čtou. Jenže: co když právě jen to, co zbývá ze skutečnosti ve vnitřním modelu, je pravda, podstata, idea, kvintesence, vše ostatní jsou nepodstatné případy? Tak tedy: Jistě. Tak krystalicky Bamza, vojín Bamza, nemluvil. Ale mluvil. Z jeho mluvy kvintesence. Do jeskyně v něm jsem neviděl. To, co bych prezentoval jako kvintesenci jeskyně, byla by jen analogie. Nikoli Ding an Sich, a tou je přirozeně skutečný vojín, skutečná jahůdka Marie: možná, jejich svítící model přenesený do luxusního výrobku ze slov.)

A nevím tedy o ní nic, znám pouze její kvintesenci. A ta je: svítící tůňka, lilie tváře, zlatý rámeček vlasů. Ten modrý kabátek v svítící neděli, falešná kožešinka, jež lemovala (tehdy módní) kápi na zádech do tvaru velkého V (fau für fiktoría). Jahoda úst. Pak jiná rembrandtovština v Praze, taneční sál, Slovanský dům, její kolínka v lesklém nylonu, přijela,

nevím proč, ani Rosta nevěděl, dozvěděli jsme se to, kráska z malého města do Velké Prahy, zatančila jeden večer, neřekla nám, proč je tu, zas odjela, provdala se. Vše lemováno tmou podzimní noci v Praze. Ne, já vím. Kvintesence je její dcera, ale těch pár samoznaků, to znamenala (nebo byla) pro mne, pro Rostu, pro jiné korzanty: korunka vlasů, fau für fiktoría, rýhované punčochy. Navzdory panujícím názorům, nesvlékali jsme očima, jimiž jsme žili. Naopak. Právě oči oblékly představu do nesmrtelného kabátku, do rýhovaných punčoch. Jahůdka úst na řeřichovském obraze překryla všechny fantazie ňader a pubes; nikdy vlastně nebyly. Kabátek byl fantastičtější (Ireniny kožené záplaty na zadničce, mezi pís-kovcovými stěnami). To (snad) znamenají takové dívky pro tenhle svět: jejich význam je v mládí, svým mládím přece lákají k repríze (mládím, ne ňadry), všechno ostatní je bohužel dohra; někdy ne špatná, ale dohra. Její půvaby jsou těžké a složité, pomíchané se starostmi světa, hierarchie důležitosti potom nejasná; ale v mládí svítí, lagunka tváře, jahůdka úst, vyděleny bodovým reflektorem z rembrandtovské tmy času.

Tedy jen paradigmatický příběh: začíná v lágru, protože se nikdy nevyznal v tlačenici, seděl tam rok a druhý rok. Potom, někdy, snad tři čtyři roky po noci, kdy jsem marně navazoval spojení, ne abych bojoval (nejsem bojovník tohohle druhu), ale abych osvědčil přátelství; nechtěl jsem bojovat, Benno, tlustý a dobrácký, mě skoro přesvědčil, a moje duše vždy náchylná k Utopii, chtěla Utopii. Zachránil mě – kdo? Strach mého buržoazního otce? Jeho snad instinktivní, jistě ne jenom rozumová nedůvěra? Buď jak buď: chtěl jsem Utopii. Já skutečně, není to zásluha, ctnost nebo vědomé úsilí, tak jsem udělán, nezapasím za sebe, pro sebe, jistě že to tak vypadá, ale třeba zapasím pro sebe, nikoli na úkor druhých; chtěl bych, abych nemusel; socialismus, ta skutečnost neotřelá, protože neexistující pod tím slovem otřelým jako žebrácký pětníček, by to měla (mohla, kdyby mohla; snad může, jestliže bude moci) umožnit. Tedy chtěl jsem Utopii, ale ty rozsudky: Jarmila Ebenová, nar. 1932, 15 let; Jiří Kořínek, nar. 1933, 20 let; Dagmar Želivská, nar. 1932, 10 let;

to všechno v roce 1950, bývalí skautští vůdcové za organizování ilegálních skautských skupin ve prospěch Vatikánu. Dr. Milada Horáková, trest smrti za velezradu (to hrozné, stalinové, možná leninské, co já vím? orwelliánství, protože co zradila? Republika Klementa Gottwalda byla přece nepřátelský stát; nepřátelství nevypověděla ona, ale on; jeho Strana. Je možno zradit nepřítele? On přece věřil v nepřátelství, ve společnost jako zápas na život a na smrt – Jezdíme se do Moskvy učit, jak vám zakroutit krkem – ona, asi s Čapkem, na slušné obyčejné lidi. Kdyby ji byli prostě zabili: klasická revoluční vražda, jež však existuje jenom v literatuře – Greene: *Vy představujete nebezpečí. Proto vás zabím. Rozumějte, jako proti člověku nemám proti vám nic.* Snad existovala ve francouzském hrůzostroj: Zabím tě, protože jsi šlechtic. Ale proč ta smrdutě páchnoucí omáčka jakoby legality? Proč ten žaludek zvedající puch ideologické jakoby spravedlnosti a falešného jakoby národního rozhořčení? Ta nová kategorie newspeaku: Zrada nepřítele?). Tak to mě zachránilo, to uchovalo můj selský rozum. Ne, i já jsem chtěl zadarmo léky a lékaře (zadarmo: samozřejmě nuceným pojištěním, ale to je křesťanské. Miluj svého bližního. Ty možná pomoci nepotřebuješ; vždy však jsou pomoci potřební), i já jsem chtěl zajištěné stáří (zase: nuceným pojištěním, tedy pro všechny, nejen pro prozíravé, šťastné, pilné), i já jsem chtěl, aby už nikdy ruce a mozky žijící prací nemusely nepracovat. Ale vzal jsem to doslova: vědeckost. Zrada nepřítele je však pojem z mystiky, já nejsem mystik, nikdy nebudu, ne takovýhle. Jahůdka úst, to ano. Metafora. Ne však zrada nepřítele. Oxymoron. Ne oxymoron. Prostý cynický newspeak. A taky ne dvacet let v ponižovanosti zvané koncentrák jen proto, že ve svých devatenácti letech někdo dosud věřil v to, jako jiný věřil v ono (to špatné, reakční, zločinné; ono správné, pokrokové, straně /bohu/ libé), a třetí ve svých devatenácti letech dokonce už nevěřil v to ani ono, ale v moudrost, protože výhodnost, masky, v pošetilost každé jiné víry, a čtvrtý, jako já, nevěřil, nevěděl, nebyl si jist, zdržoval se, ne ze zbabělosti (nebo ne v první řadě ze zbabělosti), ale protože nevěděl. To mě tedy zachránilo. Záchrana je-

dince, vykoupená staletími, jež v součtu let prožily ty holky, a ti kluci, co věřili v to (ne v ono; ne v jedinou moudrou víru; a ne nejjistě), v těch místech, jež (mně aspoň) evokují nárek bukurešského Kantora Katze: Rovnost, Nikolaj, Barbora, XII...

Takže tedy: snad za tři, za čtyři roky lístek z Alžíru: Zdravím tě z Alžíru, Tvůj starý kamarád P. Pak dlouho nic. Nedal jsem si dohromady Alžír a první vietnamskou (jak jí tehdy říkali: indočínská?) válku, zase asi rok, lístek s italskou známkou: Zdravím tě ze Sicílie, Tvůj starý kamarád. Nic jsem si nedal dohromady, nevěděl jsem (já toho v životě věděl vždycky jen strašně málo), že jsou i takové lágry, kde drží nahé lidi. Lidi obnažené z dokladů, uniforem, legitimací, z dobrých (pro ně) důvodů: bývalí muži SS, jimž se podařilo proběhnout léčkami těch, co je porazili; bývalí muži Ustaše; bývalí (ti nejnešťastnější) muži armády Vlasova; a také ti, co se schovávali mezi naháči, co vraždili pro peníze a utekli Interpolu (nebo co to tenkrát bylo). A také ti, kteří se nevyznali v tláčenici Evropy a namísto imigračních průkazů k břehům sladkého nového kontinentu podepsali jiné papíry: Marseille, vojenské tábory v oázách severní Afriky, transportní loď, Indočína. Až po letech jsem se dozvěděl detaily toho dobrodružného románu: jak seskočil z lodi, doplaval na břeh, dobré vojenské boty (kolem krku) vyměnil za civilní hadry, ale chytli ho, byl však němý, španělsky neuměl, německy neuměl (odmítl se naučit z vlasteneckých důvodů mládí v Protektorátu Böhmen und Mähren), místo do Indočíny tedy do lágru na Sicílii. Tam žil mezi muži SS a Ustaše a sprostými vrahy (stejně jako zelinář, jako Benda, jenže jinde) a mezi několika těmi, co je vítr neuvěřitelných osudů vždycky zažene na nějaké nevysvětlitelné místočko na zeměkouli (co dělá čtenářka Evžena Čtvrtková na Ostrovech svobody? Jak se tam proboha dostala?). Pak zase nic, pak dopis z Austrálie: *Zdravím Tě ze Sydney, Tvůj starý kamarád.*

Plynuly roky, jak vždycky plynou; neznatelnou rychlostí světla. Potom fotka: Tvůj starý kamarád. Na farmě. Jenomže to bylo v Austrálii, kde ji koupil. Nejbližší farma tři sta mil, a on byl sám. Ženu neměl. Bojoval s králíky. Nakonec

farmu prodal, nemohl snést tu samotu, řekla mi jeho maminka v Kostelci, a zase fabrika v Sydney, v Melbourne, v nějakých jiných městech.

Ano, mohl bych napsat román. (Jeho život, to je hotový román, říkají. Jenže kdybyste to napsal, říkají, řekli by: Trochu to přehnal). Ale nenapišu jej. Neprožil jsem. Prožil jsem jen signály pohlednic. Tvůj starý kamarád (pavlovovský signál: vždycky se mi vybavil Kostelec, jeho korzo, jeho reálné gymnázium, starí kamarádi, prožil jsem, co prožila většina). Žádná cizinecká legie: jiné věci. Neříkám, že horší. Ale nebezpečí je dvojího druhu: nebezpečí toreadora nebo vojáka, a nebezpečí zvířátka v pasti. Oba mohou a nemusí přijít o život. U toreadora a vojáka to však aspoň trochu závisí též na tom, zda se brání. U zvířátka je to záležitost milosti nebo krutosti nastražitele pasti. I zvířátko se ovšem může bránit, jako voják a toreador. Ale je to dvojí odvaha: jedna se šanci, druhá bez. Ta druhá myslím je větší. Takový byl myslím generál Eliáš v pasti Protektorátu Böhmen und Mähren, proto odvážnější než partyzáni v šanci tatranských lesů. Jeho situace je opět paradigmatická pro naši voňavou zemi. Situace klece, do níž vás chytí. Do níž jich tolik chytili. Jarka, jiný starý kamarád, který ke mně přišel v Praze. Kdysi jsem ho miloval tak, že moudrost tohoto připitomělého věku by řekla: homosexuální tendence, potlačená, ale sublimovaná projekcí do kuriózní náboženské představy. Jarka chodil na československé náboženství, a já v té době dosud mocně věřící, i když v té víře byla myslím odedávna pochybnost: už ve věku asi devíti let věřil jsem v dinosaury, tedy v jinou historii světa, než jakou líčila Bible; když jsem se však z toho bludu, ač jsem na něj ani na vteřinku nepřestal věřit, vyzpovídal velebnému pánu Melounovi ve studené zpovědnici děkanského chrámu (měl jsem na papírku 14 hříchů, Berta Grymů jen 4. Připadal jsem si jen o maličko lepší Kaina) při první svaté zpovědi, řekl mi velebný pán: To není článek víry. Z toho se zpovídat nemusíš. Přijal jsem to tedy jako tajemství víry. Ulevilo se mi. Očištěn z hříchů, se smíšenými pocity (věděl jsem, že mám cítit blaženství posvěcující milosti Boží, nebyl jsem si však jist, že je cítím) šel jsem slunečným

odpolednem domů, a doma, automaticky, bez úmyslu, z dětského zvyku jsem zalhal: nějaká zcela dětská lež, už ani nevím o čem. Ihned jsem si ji uvědomil. A zítra přijímání. Noc beze snů, nespává noc – první v životě, ale později jich bylo mnoho – a ráno bez snídaně u Sv. Michala, v řadě holčiček v bílém a chlapečků v nedělním, a ruka velebného pána Melouna blíž se ke mně zvláštním pohybem jakoby svatého tělocviků, jeho tlustoučké prsty do zlatého kalicha, z kalicha, jemně svírajíce bílou oplatku, běloučkého a kulatého Krista-pána, pokládají jej jemně na vyplazený jazyk holčičky (až na bradu – přestože předtím nás velebný pán poučoval: Jenom trochu povystrčit jazyk z úst. Ne abyste ho na mě vyplazovali! zahrozil laskavě tlustoučkým ukazováčkem), holčička přesto vyjevená, ztraumatizovaná, dlouhý holčenčí jazyk skoro se dotýká mašle pod bradou, hostie se na něj přilepí a holčička, lup, pohybem mravenečnicka vtáhne jazyk i s hostií dovnitř, zavře ústa a už sklání hlavinku k mašli a bije se v dětskou hrud', až hrud' duní vysokým dutým cé; vedle vyplazený chlapeček, a druhý, a třetí, a zase holčička, nezadržitelně se ke mně blíží místo posvěcující milosti peklem strašně páchnoucí hřích svatokrádeže, a bílá oplatka se vznáší nade mnou, zdvojená před mýma vyvalenýma očima, Otevři ústa, slyším velebného pána, otevřu, ale jazyk nevypláznu, Já sem, prosím, ještě včera zhřešil... Skoro omdlím. Děs, že mě vykážou z chrámu, aniž jsem spolkl kulatého Krista, že znovu – sám – budu muset činit pokání, a nikomu nevysvětlím proč; Berta to na mě řekne: Měl 14 hříchů! 14! To je moc! Obyčejné pokání na to nestačilo. Proto mu velebný pán nedovolil přijímat! A potom – blažené vysvobození, nadpřirozená dobrota toho vysokého, horáckého muže s hlavou skutečně jako meloun: Řekni v duchu: Pane Bože, já svého hříchu hluboce lituji! Panebože, já svého hříchu hluboce lituji, řekl jsem v duchu, a opravdu jsem litoval. Otevři ústa! Jazyk mi proti mé vůli vylétl na vestu, ucítil jsem oplatku, jak se mi přilepila, pohybem mravenečnicka stáhl jsem Krista do úst, zabušil se v prsa, Kristus se rozmočil, stočil se, polkl jsem ho, dostavilo se blaženství zajisté psychologicky snadno vysvětlitelné: rozuzlení traumatické situace.

Tak velice jsem věřil. A miloval jsem Jarku, jenž byl synem malého sedláčka a dával mi kondice z matematiky. Jednou mi přišla na mysl jeho strašná budoucnost. Nemá šanci, je jinověrec, a ví o existenci katolické církve. Dostane se tedy do pekla, zatímco já možná do nebe. Mnohem jistěji než posvěcující milost Boží jsem cítil, že v nebi nebude blaženství bez Jarky. Ne, neměl jsem odvahu říct: Radši s Jarkou do pekla. Věřil jsem v obraz pekla takový, jak jej vylíčil Joyce. Den se zkalil, beznaděj, nešťastnost, jakou zná jenom dětství a potom snad stáří, věděl jsem, že moje nebe nezachrání přítomnost Boží, protože v něm nebude přítomen Jarka.

Brzo to přešlo a zůstalo (staré) kamarádství. Čoveče, potřebuju, abys mi poradil, řekl mi toho dne v mém pražském bytě s výhledem na líbezné baroko Markétky (basilica minor; nevím, co to znamená v církevním pojmosloví, ale má to sladký zvuk mládí, intimacy; minor, jako jahůdka Marie). Vo co de? De vo to, řekl Jarka, že sem v tom. Zase? užasl jsem, protože to byla tedy sranda, jednou už v tom byl; už jednou mě takhle navštívil v bytě s vyhlídkou na líbeznou Markétku – ne, to bylo ještě v podnájmu u vdovy Ledvinové, dávno předtím – úplně vysílen, neboť se nepřiznal manželce, a tak s nadpřirozeným úsilím vláčel břímě tajných alimentů, čtyři stovky měsíčně té druhé matce, která byla charakter a nehradila ho, ovšem čtyři stovky na dítě potřebovala. Jak ale v socialismusu vydělat k fixnímu platu (manželka přirozeně znala jeho výši) čtyři stovky navíc? Jak to děláš, čoveče? užasle jsem se zeptal úplně vysíleného Jarky, a úplně vysílený Jarka řekl, že si bere po práci domů účetnictví tří výrobních družstev, ale manželce tvrdí, že jen jednoho, a taky vypomáhá jako číšník při tancovačkách v rodné vesnici a manželce říká, že se jezdí dívat na maminku, úplně vysílený Jarka, tenhle sisyfovský balvan kvůli směšné několikaminutové rozkoši ze směšných (a dost namáhavých) pohybů, z toho funivého tělocviku. Valil ten balvan osmnáct let, až do parchantovy plnoletosti (z parchanta vyrostla překrásná jahůdka) a řízením božím plus jeho vytrvalostí plus charakterem svobodné matky (i jejího pozdějšího druha, jemuž se ale alimenty hodily) se to manželka nikdy nedozvěděla. Později

to bylo ovšem už snazší: dvakrát se mu podařilo zatajit, že dostal přidáno, a mohl pustit účetnictví jednoho družstva.

A přesto – nihil humani a me, přestože, jak by řekli, když to napíšete, bude to jako vymyšlené – si nedal pokoj. Jarka byl chronický, kunderovský holkař, hotová elektrická pila, kdy začala řezat, přesně nevím, ale snad, proboha, už v primě, protože až v kvartě mi došel význam jeho řehotu, když jsme, oba primáni, míjeli drogerii pana Černocho se známou vypouklou reklamou s nápisem OLLA GUM!?! , jež mi už dlouho vrtala hlavou, asi kvůli otazníku, jinak jsem si reklam nevšímal. Čoveče, to bych rád věděl, co to je, OLLA GUM!?! , pravil jsem zamyšleně, a Jarka se rozřehtal, tajemství reklamy však neprozradil. A to už jsem miloval dívky, Ičku, které jsem pak, o deset let později, pomáhal dávat pneumotorax. Poučil jsem se klasickým způsobem dětí buržoazie, které v tom punktu ponechávali v temnotě: na záchodě v bio Sokol. Tam se mi dostalo toho zjevení dospělosti, a protože tohle není román, kde se prý takové věci neříkají, alespoň dle moudrých svatých mužů (Právě tak, jako víme, že Anna Karenina chodila na záchod, a přece se o tom v románě Lva Nikolajeviče nedočteme, ani taková slova, ačkoliv se používají...), jelikož tedy tohle není román, ale životochorobopis, uvedu graffito v přesném znění:

Čurák do kundy plodí dítě!

Hraniční kámen dospělosti. Nemohu si pomoci, tak to tam stálo mezi obvyklým rýmováním, a tak jsem se to dozvěděl. Nějak to však na mě nezapůsobilo, asi jsem hraniční kámen nikdy neminul, zůstal jsem před ním stát. Ani Irena, ani jahůdka Marie tohle pro mne neznamenal. Byl jsem patrně retardovaný. Jistě, škemral jsem o to. Ale kdyby k tomu bylo došlo, věděl bych, co se s Ičkou dělá, čistě jen teoreticky. Takové bylo naše (moje?) krásné mládí v tom krásném městě Kostelci.

Jarka ovšem věděl, co znamená otazník. Jarka pila řezal a řezal a seděl zas u mě, podruhé, za oknem půvabná basilica minor, a řekl: Ale né zase TAM v tom. Tohle je horší průser. Napadlo mi: pohlavní nemoc jako jediná možná horší alternativa mimomanželského otcovství (vyhrožoval nám

jimi pan doktor Eichler, když v osnovách bylo poučení o pohlavním životě; pohlavní život, tedy, spojil se mi nikoli s jahůdkou Marií nebo Irenou, ale se strašnými nemocemi, jež si bylo možno opatřit v podniku V zatáčce. Proto jsem z něho, velice neslavně, utekl, když jsme se tam s partou z kapely rok po poučení pana doktora společně vypravili. Prostitutka vyšla ze dveří, popadla Lexu, a já jsem mezitím utekl. Nemoci, soudím, Lexa ušel. Později přežil i Bytíz). Mám známého doktora, pravil jsem útěšlivě, jenže Jarka, ukázalo se, nepotřeboval lékaře. Jel na služební cestu do Zeleného Hradce, všechno bylo smluvené a zasichrované, kolegyně (vdaná) si najala zvláštní pokoj, jinak se ani v dobách unavených katů proti katechismu v hotelích hřešit nedalo: za deset minut po ní si v recepci vyzvedl klíče Jarka, ale šel nahoru do jejího pokoje, tak se totiž v dobách unavených katů a bytové krize konaly mimomanželské soulože. Pak krátká chvíle směšného tělocviku, který mu už jednou vynesl osmnáct let sisyfovštiny, a akustická stránka cviků dospěla k maximu, takže ho napadlo, že to je nějaký nediskrétní hotelový host, jenž buší na dveře, protože cviky ho ruší ze spánku, jenže z toho ho vyvedli – brzo se ozvalo: Otevřít! Bezpečnost! Zpětný striptýz, vstoupili dva a žádali občanský průkaz. Chladně, věcně, zdvořile, neutrousili jedinou poznámku kromě (po nahlédnutí do Jarkovy legitimace): Vy máte být v pokoji číslo dvanáct, soudruhu! Odešli, z tělocviku tu noc už nebylo nic. Nato čtrnáct dnů varu ve vlastní šťávě, telefonát, a ti dva v malé kanceláři. Výklad klasické teorie fízldomu: reakcionáři nás nezajímají. Pokrokoví lidé taky ne. Nás zajímají kolísaví, nerozhodní, nespolehliví. Tím, co po vás žádáme, jim chceme pomoci. Nemůžeme jim efektivně pomáhat, neznáme-li je dost dobře, nemáme-li o nich dostatečné informace. Klasická teorie nové pedagogiky. A potom rovněž klasické: Máte týden na rozmyšlenou. Ovšem když nebudete mít zájem, vaše manželka bude mít třeba zájem o to, co jste dělal před čtrnácti dny v hotelu s manželkou, která nebyla ona.

Co dělat, čeče? pravil Jarka (rovněž klasicky). Teprve později (vždycky mi všechno docházelo pozdě) se mi roze-

dnilo, jak pádný to byl doklad starého kamarádství, tahle důvěra, jež byla přirozeně porušením místopřísežného prohlášení (tady nám to podepište, že o tom, co jsme tady prodávávali, nebudete s nikým mluvit). Přirozeně jsem mu nemohl radit, aby nabídku přijal, a on přirozeně nečekal, že mu to poradím. Viděl jsem jen tři možnosti. Řekni to manželce. Je to blbý, ale pak na tebe nebudou moct. To nemůžu! zvolal úplně vysílený Jarka. Ovšem, svitlo mi, k čemu by pak bylo (tenkrát asi) čtrnáct let valení balvanu. Nojo, to ne, řekl jsem. Co mi můžou udělat? Těžká odpověď. Asi nic horšího, než že to řeknou manželce, a tamto druhý asi taky. Určitě to vědí, schovávali si to pro strejčka Příhodu, strejček se dostavil. Jarka zbledl, žlutými prsty (notorický kuřák: cigaretama páchl na dva metry. Přesto po něm jely, ačkoliv jeho polibky musely mít chuť vody vypité z kavárenského popelníku) zatřepal hořící cigaretou, až mu z nich vypadla, pak projevil klasický pragmatismus: Sou dvě možnosti. Buď neudělej nic, já mám dojem, že tohle zkoušej na moc lidí, a kdo se posere, ten do toho spadne. Nebo to manželce řeknou – sebraná cigareta se znovu rozklepala – a to bude teda průser – cigareta se roztřepala k nezvládnutí (nikdy jsem nepochopil, proč ten strach z manželky: byla to milá, hezká nemocniční sestra. Řekl bych, že ani ne moc velká svěřice. Jediné vysvětlení je, že ji miloval, proto jí nechtěl způsobit bolest, ale při jeho výkonnosti je to vysvětlení přitažené za vlasy. Jenže je nějaké jiné vysvětlení?). Taky sem uvažoval, že bych jim to podepsal, a dával jim pak falešný hlášky: vo dobrejch lidech dobrý, vo partajních sviních svinský. Ale to by asi prasklo, a manželce by to stejně –, znovu mu vypadla, už jen špaček, zapálil si novou. Hned se roztřepala, vložil ji do cukajících se úst, vypadla na zem, ještě že jsme neměli koberec. To bych ti taky neradil, řekl jsem. Asi uděláš vopravdu nejlíp, když se na ně vyflákneš. Pořád máš možnost, že se voni vyfláknou na tebe.

Potkal jsem ho na Národní, asi tři měsíce po tom roztřeseném dilematu. Dělal, že mě nevidí, ale vnutil jsem se do jeho pozornosti. Zapadli jsme do Slávie, rozhlížel se kolem dokola, jako kdyby na něho měli ze zálohy vyskočit Siou-

xové. A hned si zapálil – totiž hned. Chtěl hned, ale hořící sirka ne a ne se strefit do cigarety. Zapálil jsem mu sám zapalovačem. Díky. Tak co? To myslíš – tamto? Jo tamto. Číšník přinesl dvě deci, hned je znehodnotil popelem, který mu do skleničky napadal z cigarety. Kolem očí měl hnědé kruhy, snad mu tam už prosakoval nikotin. Řeks to manželce, co? Kdepak! Evidentně se lekl, znova pohled jako z otočného periskopu. Voni, ztišil hlas do chraplavého šepotu a zatáhl z cigarety tak, že víno bylo definitivně k nepožítí. Voni – jaks říkal. Vyfláklí se na tebe, jo? Nojo. Místo do popelníku dopravil špačka sobě na kalhoty. Nechtěl jsem ho mučit. Užil si zřejmě svý. Tedy: užíval. No vidíš, pravil jsem chlácholivě. Dyť sem ti to říkal. Tak je to dobrý, že? Pokusil se napít znehodnoceného vína, vzdal to. Postavil sklenici na stůl, ale stejně mu šplíchlo na kravatu. Dobrý, řekl. Podíval jsem se na hodinky, a že bohužel musím letět na redakční poradu. Nechal jsem ho jeho těžce zápalným cigaretám a bezcennému vínu a (evidentně) černým myšlenkám.

Jenže ani ne za rok jejich moc pominula, nebo spíš: měli jiné starosti – asi tak na rok. Ale tak dlouho Jarka nečekal. Tankům ještě nevychladly motory, když se i s manželkou zdejchnul, a hrrr do Švédska. Pokud jsem slyšel, jeho pila se i v té zemi pil zdatně roztočila.

Abych však pokračoval v paradigmatickém příběhu: prvních deset let byly to jenom signály dopisnic, fotek, na nich byl, jak trvá v mé vzpomínce, ve svítícím modelu (v)nitra: úzká mongolská tvář, smutné oči. Farmářské modráky. Počátkem druhého desetiletí počaly chodit i dopisy. Písmo progresivně nabývalo na kostrbatosti, jak lehkost ruky (nikdy ne moc lehké) ničila práce. Textilní fabrika, kovofabrika, naftová pole na Nové Guinei, nějaké doly, pak dopis: Už nám, starý kamaráde, pomalu táhne padesátka. Už je to těžký sehnat dobrou práci. Na lepší práci chtěj mlačí. Já musím teď často až po pás ve vodě... ale hodně se u toho vydělá. Tvůj starý kamarád. Dopis jak padělký fízlu pro Listárnu Rudého práva, nepochybně však pravda, žádná sentimentalita, nikoli přeslazené vzpomínky jako tenhle text. Žádné vzpomínky. Fotka ze života. Chtěj mlačí. Často po pás ve vodě. Hodně

se vydělá. Paradigma klasické situace kapitalismu, jenž, zdá se, trvá klasicky pro ty, kdož se nevyznají v tlačenici. Přema, můj starý kamarád, se nikdy nevyznal, a v žádné.

Touha (ta paradigmatická) v něm byla silnější než ve mně dnes. Má sentimentalita nesahá po fyzické návraty. Vracím se váhavě, nanejvýš v luxusu slov. Žiju budoucností, protože na mě nic nečeká, protože vím, že nikdy už nic jako jahůdka Marie, která je stejně jenom tenoučké plátno pavoučí pevnosti, ani ne fotografie, jen lehce načrtnutá japonská simplifikace, samoznak krásy zelených a zlatých lesních let; a v tom je stejná jako celá ta země, jako šedesátá léta naděje, vracím se k ní a k nim jen v těchto ručně háčkováných dečkách z inkoustu, takové návraty nemohou přinést zklamání, neboť nepřinášejí konfrontaci modelu a předlohy, na niž působí čas a fízlové. Přema byl sentimentálnější než já, protože sotva nastal annus mirabilis nemilostivého Jara, přišel dopis, písmena rozházená, jako by do nich, po pás ve vodě, udeřil kladivem: Myslíš, starý kamaráde, že bych se moh vrátit, když je teď u vás obrodný proces? Zkonzultoval jsem to s advokátkou, kterou jsem znal z dob, kdy advokáta nešlo rozeznat od státního žalobce, jenže ji šlo rozeznat vždycky. Bůhví jak přežila. Protože zákonem našeho věku unavených fízlu je předpokládat vždy to nejhorší, řekl bych, že výměnou za služby, jaké odmítl poskytnout (starý) kamarád Jarka. Ne že bych tomu věřil, ale jak jinak to vysvětlit? Stejná záhada jako Jarkův terror mulieris. Přesto tomu nevěřím. Snad výjimka, jež někdy (velice zřídka, řekl bych) potvrzuje pravidlo, malá ironie, malá absurdita éry Velkého Teroru. Tamtomu prostě nevěřím. Advokátka byla pěkná, štíhlá, ale děsivě energická, s děsivě silným advokátským hlasem, přesto se vdala, porodila tři děti, chudáci, vypadaly vždycky jako marškumpačka ve strážní službě, byla to děsivá maminka, ale dynamo, vydala se hledat Spisy, věděl jsem (psali tenkrát o tom v novinách), že Přema dostal v procesu se zelinářem a spol. dva roky in absentia, vrátila se, Spisy nejsou, pravidla ostře hlasem jak býčí roh. A – víte to jistě? Není nějaká možnost, že by je – Když řeknu nejsou, tak nejsou. U těchhle procesů z padesátých let to není nic mimořádného. Někdo, ro-

zumíte, prostě potřeboval, rozumíte, aby, rozumíte, nebyly. Váš přítel na tom vydělá. Z právního hlediska je to zcela bez rizika. Bude to – v červnu, že? – tak jako tak dvacet let, a žádný doklad o rozsudku. Napište mu, ať přijede bez obav.

Kdo to napsal, kdo se potom oddělal? Biebl? Mladý Neumann? Inu, bez obav. Není to zrovna nejbezpečnější zaklínadlo. Ale advokátka se zvedla a málem v minisukni krokem málem sovětského jenerála napochodovala se mnou ke dveřím. Stisk ručky nejmíň deset atmosfér. Ubožáčkové děti. Servus (její tatínek i dědeček byli pražští advokáti) nejmíň padesát decibelů. Tak přijed', starý kamaráde. Naučil ses řídit auto, umíš anglicky, mám nějaký známý na britskym vyslanectví, myslím, že snadno seženeš dobrou práci, a tady to teď vypadá, jestli to ovšem vydrží – (chtěl jsem ho vidět, neříkal jsem pravdu, přání vidět přemohlo pravdomluvnost; věděl jsem, že to nevydrží. Říkají, že dělám chytrého, místo aby přiznali, že oni dělali hloupé. Každý, kdo trochu zná pravidla hry, musel přece snadno vyřešit tu snadňoučkou rovnici). Nepsal jsem mu, aby nepřijel, že myslím, že to nevydrží. Napsal jsem jenom, aby počkal až po Sjezdu Strany v září. Nemůžu čekat, odepsal, starý kamaráde. Mám už lístek. Už jsem všechno prodal, jedu lodí. Eroplán je drahej. Přijedu koncem léta. Tvůj starý kamarád.

Nyní ten druhý (nebo třetí, čtvrtý, ixtý) paradigmatický příběh. Bylo po průseru. V Torontu, zradiv nepřítele, budoval jsem si jako jiní po celém západním světě pozici na mrtvole té krásné současné české literatury: přednášky na pohostinných univerzitách. Vždycky stejný dav: několik profesorek slavistiky, jeden dva z Political Science, nějaký oficiál z děkanátu a jinak hlouček, ne: obyčejně dav mládenců a panen, s jakými jsem se setkal v černém lednu 1969 na filozofické fakultě Univerzity Karlovy, když se Palach Jan polil svým svatým benzinem. (A jeden z nich tehdy vstal: Napišete o tom nové Zbabělce? Zasmál jsem se. Ne. Ty musíš napsat někdo z vás, řekl jsem. Někdo z vás, co tu sedíte. Bylo to patetické, vychloubačné, ale myslel jsem to (snad) tak. Necítil jsem v sobě vůbec sílu popsat annus mirabilis, nemilostivé Jaro naší (bez) naděje. Pak jsem se stejně pokusil. Ne

s úmyslem napsat nové Zbabělce. Napsat prostě Kšaft. Rozloučení. Zúctování. Apologii pro vita sua. Reagovali – ne ti mládenci a panny – ti, co dělali hloupé, jako na Zbabělce tehdy reagovali ti, co v nemilostivém Jaru nedělali hloupé, ale byli chytří jako já, jenomže jinak než já. Pro mě to, co jsem očekával (přišlo to přesně tak, jak jsem očekával, jenom o něco dřív), byla zkáza, pro ně spasení. Pro jednoho z těch, co dělali hloupé, autonehoda na autostrádě k Utopii. Dělá se opět hloupým? Nebo teď už je to taktika? Tedy dělá se opět hloupým? Nebo tomu věří, jako, věřím, věřil, když v letech unavených katů básnil o láskyplném budování, jako když v letech, jež katům předcházela, před Excelencí Nicholsem recitoval: A housenky se šinou na palubu, což Dismanův sbor doprovázel brumendo: It's a long way to Tipperary, it's a long way to go. A proč ne? V tomhle absurdním světě neomezených možností má třeba pravdu. Třeba jen autonehoda na autostrádě k Utopii. V rozměrech mého (našich) života(ů) stejně: zkáza. Na očích hledících na mě s vážností jejich vážného mládí, s velikou dychtivostí, jsem jim viděl, že byš odešli, jsou dosud tam, že snad jestli někdo, tedy oni (jako před dvaceti lety ti, co věřili v to, ne v ono) brali annus mirabilis vážně, mysleli jej doslova, a protože jim bylo osmnáct, nedělali hloupé, skutečně byli hloupí (jako ti před dvaceti lety), ovšem krásně hloupí, nemohli vyřešit snadňoučkou rovnici, neměli zkušenosti, které jsem měl já (my) a teď tu pořád byli pouze tělem, s nejasným přesvědčením, že the fight must go on! Brzo, přirozeně, (po)zapomněli na chiméru, svět jim ukázal i jiná lotrovství, a protože byli mladí, splynuli mnohem líp. Ovšem: nezapomněli. Snad – prorokovat nebudu. Myslí, že ani ti doma nezapomněli, ale protože byli mladí splynuli mnohem snáz. Ovšem nezapomněli. Snad – prorokovat nebudu, ale krásná divoká hudba zní dál v polozakázaných diskotékách (pouštěčínách, kde pouští pouštěči, jak zní neologismus nového fašismu – pamatujete? Ježdík, dvoujezd, rozvid protofašismu z podzimu 1939 – z uzdy tu krásnou divokou hudbu nesmazatelné provenience: vždycky jsem věřil v nezvládnutelný odpor krásné rytmické muziky, nikdy ji nezakousnou, jsou sami neplodní), dál krásná čeština písniček

dosud živého barda zesměšňuje newspeak jejich katechismu. Nebudu prorokovat. Vždycky též několik manželských párů v evropské eleganci (v téhle zemi už letěly fousy a vlasy a texasky na univerzitních profesorech), bez dechu, bez zazívání poslouchali o knihách, které znali stejně dobře jako já (asi líp: já četl většinou americké romány). A po přednášce, po několika západních (to jest: zrudně naivních, true Innocents' questions) otázkách přítomných profesorů, shlukli se kolem mě. Pamatujete se? Mluvila jsem s vámi, když jste byl na besedě ve Rtyni. Když jste podepisoval knihy u Topičů. Na autogramiádě v Mladé frontě. Nastavovali knihy, převezené přes Atlantický oceán, ty dotýkané devocionálie, nejcennější moje knihy, moje jediné ceny za literaturu, ohmatané svazky přivezené ve studentských kabelách přes veliký oceán. Podepisoval jsem je svým starým podpisem jako ve Rtyni, jako u Topičů, jako v Mladé frontě, dlouho postávali(y), vytráceli(y) se, nepamatoval jsem se na ně, jak si člověk může pamatovat tváře z našvihnutých besed, sám přirozeně snadno zapamatovatelný, protože sám na pódiu, nechtělo se jim do kanadské noci, na kříž Blooru a Yonge, ale museli(y), vytráceli(y) se. Na okraji davu, který se zmenšoval, stáli dva, ve velice elegantní evropské eleganci, on dokonce s blankytným motýlkem, vysoký blond chlap s očima v permanentním sklopení, neboť vždycky každého o hlavu převyšoval, vágně mi povědomý, a vedle něho v sealskinovém kožíšku Evžena.

S ní do posluchárny Sydney Smith Hall vstoupil Kostelec swingového času, kapela v sakách ze sypkoviny, Port Arthur a kapelník Zetka, náporu šesti žesťů, jež cukaly Port Arthurem jako v disneyovské grotesce, a z oken té hospody vyjmuté z času a prostoru tekly medové pláсты lunccefordovských saxů. Evžena vždycky v rohu vedle Lucie, Aleny, nad sklenicemi válečných limonád. Každý (snad) máme své nedostupno, pozemskou zahradu Eden, a vůně jejích cypřišů se nás dotkne jednou, na úsvitu života, jdeme, ale nedojdeme. Můj Eden byla tahle kapela, tahle muzika. Leč byl jsem zvláštním způsobem hluchý: slyšel jsem, a platonská idea krásy a štěstí a hudby sfér splynula s medovým swingem sa-

xofonů. Slyšel jsem líp než kdo jiný, zajisté hlouběji než jiní v kapele. Bylo to před objevem dixielandu, před vstupem USA do veliké války, v prodejně pana Maršíka prodávaly se dosud Deccy, Brunswicky, Polydory. A ve mně musel být hlad, blues naléhavější než ve všech těch čtrnácti z kapely, protože na jedné Decce jsem objevil Armstrongovo St. James Infirmary Blues, jeho zpěv, trubku, trombon Jacka Teagardena, probděl jsem polovinu noci nad smutně krásnou slastí, ale když jsem pak druhý den přehrál desku v Bennovic vile, neměla úspěch. Byli to swingaři, jen škrtnutí smutkem blues, pro ně nejvyšší krása jazzu byla Fletcher Henderson, swingová, plná aranžmá, lehce těhotný zvuk velké kapely. (Ach, pro mě taky: medový čtyřzvuk saxů, ostré dusítko nad medovou řekou, trombon in hat jak přitlumený zvon nad medem té řeky – ale docela pod tím, bylo blues, blues mých odvěkých a tajných neschopností a tím větší touhy, Bechetův soprán saxofon, osamělý, pevný jak struna, lkající bez sentimentality nad strunami kytary, důstojně zoufalý, klasický.) To je primitivní, řekl Fonda, fantastický hráč. Obyčejný trojzvuk, jednoduchá harmonie. Potřásl nad tím hlavami, zahabně jsem strčil desku do tašky. A spustili veliký, hřímavý, swingující swing Powerhouse, dávno (ted) zapomenutý. Takže já slyšel jazz, ale uměl jsem jen (trochu) psát. V nádherné kapele strávil jsem přesně jeden den, neobstál, zbytek válečných let v jiných, obskurních, mizerných swingbandech (Red Music, Betriebskapelle Metallbauwerke, The Plhov Swingers), mizerně jsem vyhrával na tenora Sjezd swingářů, Zamknu si dnešní den. V lednu je máj, Cherokee, vyhnany z ráje, na samém okraji Zetkovy slavné kapely. Pak jsem ji ovšem napsal (Those who can do; those who cannot and suffer long enough because they cannot write about it), proto to vyprávím, protože o jazzu napsal jsem věru dost: to nejlepší (nejmíň špatné, nebo: ucházející, aspoň pro ty, kdo slyší jako já), co jsem napsal, napsal jsem o jazzu, ale proto to vyprávím, abych vysvětlil, proč Evženu v tom románě nenajdete. Důvod je prostý: technický. Snad zajímavě poučný pro kandidáty luxusu slov. Ale nemohu a nechci být domýšlivý: snad tedy aspoň kuriózum, zajímavé pro budoucího histori-

ka počátků krásné současné české prózy: Hrabal, Kundera, Vyskočil, Vostrá, Bělohradská, Beneš, Šotola, Salivarová, Klíma, Klimentěv, Prošková, Vaculík, Papoušek, Kovtun, Vejvoda (řekl bych také: Páral, Fuks, ale proč museli nevydržet), Körner, Pecka, Pujman, Pavel, (vždyť nejsou přece přáteli nepřátel, znají bibli: čas mlčení, čas mluvení, vědí, že v říši nepřátel některé věci se prostě nedělají, nenapadají se abstraktivisté, nad mrtvolou literatury nesluší se slavit hrdiny práce. Detektivky. Minulost. Pohádky. To je trojcestí, po němž lze kráčet i v zemi nepřátel. A mlčení, cesta hrdinů. Zde nelze nebýt patetický. Jenže možná, že všechno je ovšem fraška. Simultánka Palacha a našich ubohých kariér, jahůdky Marie a Osvětami, tak tomu bylo vždy, buďte bez obav. A ne zoufejte. Anton Pavlovič Čechov napsal:

Buďte veselí, vypěstujte si méně složitě pojetí života, protože život je ve skutečnosti mnohem jednodušší. A jestli si život, o němž nevíme nic, zaslouží všechny ty mučivé úvahy, jimiž se naše ruské myslí tak vyčerpávají – to zůstává otázkou. Myslím si však, po nepatrném svazku svých osobních zkušeností, že Čechov kecal, když mluvil o jednoduchosti, nemyslel-li ovšem prostotu základních bodů: Zplození, Zrození, Zánik, ta tři poslední písmena naší beznadějně abecedy); marginální informace pro poznámku pod čarou: ZBABELCI, román mladého autora, významný hlavně v historickém kontextu: po letech socrealismu a socrealismem poznamenaného románu (Ptáčník, Otčenášek) uvedl do české prózy jako první bezprostřední, neskryvané subjektivní pohled na život, svobodně traktované motivy, jež do té doby zůstávaly tabu (erotika, jazz), kolokviální autorský jazyk a v dialogu slang. Nesmím však být ani přehnaně skromný; i to je pokrytectví, jak nás učí svaté náboženství. Skutečně si myslím, že tenhle román po mně v české literatuře zůstane (ovšem: Večerní písně rovněž zůstávají po Hálkovi, ale kdo je skutečně čte? Pro potěšení, ne že musí, jak děti v čítankách. Snad ale – doufám – zůstanou Zbabělci, jako zůstaly Malostranské povídky – asi nepředstírám, ale JSEM domyšlivý. Pořád ještě jsem se nedopracoval stoicismu moudrých, toho jedině moudrého pohledu sub specie aeternitatis. Jistě

je, že každý člověk, nemá-li být holou zbytečností, musí na světě něco užitečného vyrobit: pár bot, operaci slepého střeva, dítě, dobru vedenou účetní knihu, román, obdělání pole, vítězný gól, službu nemocným, součástku stroje, dobrý oběd, tisíce jiných takových věcí, a z hlediska světelných let je věčnost Shakespearova nerozeznatelná od věčnosti páru bot). Tedy myslím (doufám), že až odejdu cestou všeho těla, přežijí mě Zbabělci, jako ortopedické boty mého otce přežily kosteleckého mistra obuvnického Zahálku; že se najdou lidé (snad mladí), které potěší příběh Dannyho, Ireny, Benna a ostatních kluků a holek okolo bandu v Kostelci. Utěšuji se myšlenkou, že jsem udělal, co bylo v mých silách, a nikdy jsem nenapsal nic proto, abych se zalíbil jinému než sobě samému (nepočítám články, doslovy: ani jimi jsem se nechťel zalíbit, jimi jsem vždycky zaštiťoval to, co se mocným nelíbilo). Skutečně si myslím, že to je rozhodující kriterium literatury z hlediska autora: jeho svědomí. V dějinách literatury rozhodne ovšem otázka: It comes from the bottom of my heart. But is it Art? (autorka těchto veršů: současná česká spisovatelka Milena McGraw; jedna z těch mých krásných českých holek šedesátých let, věku zrozpáčitělych fízliček, která se chytře /tím nemyslím, že ne z lásky/ provdala do Hixson v Tennessee, posedlá – jako já – anglofilii, a tam píše a odtamtud pašuje současnou českou literaturu do krajů přepracovaného fízlounstva). Rovnice je ovšem taky jednoduchá: Má-li to být Art, musí to být From the bottom of one's Heart. Naprosté klišé. Vtip je v tom, že ne všechno je Art, co jde From the bottom of one's Heart. Stejně si však myslím, že nemá-li literární kritika být nenáviděné řemeslo, nemá-li být skoro stejně nelidská jako to, o čem se píše v Kolderově Zprávě (nad podpisem milého Saši), měla by rozoznat stejně přesně (ne: přesněji; to si myslím asi proto, že jsem křesťan ve smyslu přikázání: Co nechceš, aby jiní činili...) jak umění, tak stopy ze dna srdce a zničit toliko to, v čem stopy ze dna srdce nevidět. Odpusťte – neboť si nemohu pomoci – já stejně jako fízly a bijce a vyrážeče zubů nenávidím kritika, jenž naše krvavá ztroskotání bere jako zločiny, jako opovržení hodné výtvoří ješitnosti, slavomamu; jenž se

vysmívá našim hořkým porážkám (myslete na Chruščova: toho, jenž jako lotr po pravici, myslím, dojde spasení; čtěte druhý díl Pamětí, pomněte život, navzdory kecu Antona Pavloviče, spíš složitý než prostý. Do těch, co leží na zemi, se nekopá. Pamatujete na Dudinceva? Po nepovedené knize ležíte na zemi. Opovržení myslím zaslouží pouze nepoctivost. Psaní, abych se zalíbil nikoli pouze sobě samému. Ne ztroskotání. Všichni ztroskotáváme. Faulkner o tom přece něco věděl, rozlišuje nás pouze míra našeho ztroskotání, relativní pustota ostrovů našich knih.

Tedy těch několik kuriozit o českém románě nazvaném Zbabělci: Z big bandu je tam dixieland /bobcrosbyovský, to jest s tenorem přidaným k neworleánské frontline). Historicky věc odpovídá: v Zetkově bandu byl koncem války takový bobcrosbyovský dixieland; hrál ovšem z not Jack Bultermanovo aranžmá Liza Likes Nobody, dovezené z Amsterdamu; jak, vypsal jsem v Bassaxofonu. Ale to bylo jen sem tam, pojem dixieland dozvěděli jsme se až koncem války (v Rychnově nad Kněžnou měli tenkrát už skutečný dixie: Jirka Šlitr u piana). Skutečnost Port Arthuru byl big band: šest žesťů, čtyři (koncem války někdy dokonce pět) saxofonů, plus rytmika. Jenže dejte do románu patnáct či šestnáct fungujících postav. Nevejdou se tam. Tak jsem to zmenšil. I tak mi prakticky vypadl bubeník Brynych, Venca Štern na trombon, basista Jindra Kašpar. Jsou tam jen ve zmínkách. Zato však frontline: Beno, Lexa, Danny, je tam (skoro) celá, a piano (Fonda) a kytara (Harýk). Každý tam hraje svůj výrazný sólový part, a každý hraje i v tutti chorusech. Není tam Zetka, dirigent; dixieland nemá dirigenta, a proto tam není ani Evžena. A nejsou tam Vláda Nosek, a Vláda Celba, protože to byli altkaři, a nejsou tam Pepíček Syrovátka a Jirka Ptáček, druhá a třetí trubka, a Mirek Chmelař a mladší Syrovátka, druhý a třetí trombon. Ani třetí Syrovátka na baryton. Nevešli se tam. Jinými slovy vlastně říkám, že Benno je Pavel Bayerle, Lexa je Vladimír Stejskal, Fonda je Vladimír Šilhánek, Harýk je Jarýk Celba, a taky, pomoz mi Bůh, že Irena je Járinka Fibírová, Rosťa je Bouša Španiel, Dagmar (v Prima sezóně jsem z Dagmary udělal Marii: svítivá lagún-

ka v rembrandtovském rámu je příliš intenzivní, jméno Marie se vzpíralo vzít na sebe, dnes stejně už zbytečnou masku) Dresslerová je Marie Dyntarová, Lucie Hannie Hartmanová a tak dále. A že Danny jsem já. To je ovšem jenom polopravda. Mohl bych opět citovat Goetha: že všechno v literatuře je Wahrheit a Dichtung; směs toho dvojího. Ale budu raději citovat Benna, tedy Pavla Bayerleho, který byl tlustý, dobrotivý, a protože byl napůl žid, prožil věk dospívání v děsu židovském (včetně sklonku války v koncentráku pro Halbjuden und arische Gatten von Juden: i to je ve Zbabělcih přesné: skutečně se z tohohle koncentráku vrátil ještě před koncem války a ještě před jejím koncem už zase hrál v Port Arthuru) a zůstal až do své krásné smrti (nemůže přece být krásnější: padl při koncertě své kapely – stal se profesionálním jazzbandleaderem – uprostřed skladby přímo na jevišti, sražen srdeční mrtvicí, na místě bylo po něm): na podzim po vpádu vojsk se vzmužil, přišel za mnou do bytu, kde za oknem stála líbezná basilica, chtěl na mně nějaké texty, opět manifest, aby je mohl předčítat na zájezdech: Manifest proti Okupaci. Brzo se ovšem zděsil. Jeho kapela byla snad první ze všech, co vyhrávaly Sovětské armádě. Jak bych mu to ale mohl vyčítat, dobráku Bennovi, který už jeden protektorát jen taktak přežil a který to ostatně zaplatil předčasnou smrtí, mlád sedmačtyřicet let. A když tehdy vybuchla bomba nazvaná Zbabělci, na sklonku doby unavených katů, a mocná ruka Strany vyhazovala nepohodlné (pionýry liberalizace: Fikar, Grossman, Hiršal, Lederer), když její hackwriteři dali signál k naivní identifikaci (v jejich případě ne naivní, ale záměrné) a zidentifikovali mě beze zbytku s Danym a Dannyho, vyloučivše, co se nehodilo, vykreslili jako kvintesenci buržoazních špatností, zejména cynismu (ti příčinlivější rozeznali v něm i antisemitismus, titoismus a fašismus se stejnou lehkomyšlností, s jakou Patty Hearstová říká fešáckým – srovnáváme-li se souostrovím Gulag – americkým kriminálům koncentráky a státu, v němž lze beztrestně srát do nočníku v podobě prezidenta, státu ničím – ani ohledem na bližní – neomezených svobod říká Pattynka Hearstová fašistický), v těch dnech poděšený Benno logicky usou-

dil, že nařídila-li Strana identifikaci hlavního hrdiny, který se v románě chová a mluví celkem slušně, štréberské okresní formáty úslužně provedou identifikace další a další, vyzvující z nich příslušné důsledky pro identifikované, kteří navíc k cynismu pronášejí nemravné výrazy, odsouzené jako neexistující samým Stalinem (O marxismu v jazykovědě).

A protože v rodném Kostelci kolovaly už výtisky s identifikacemi v podobě marginálií tužkou (pan Moutelík, ačkoliv zcela ctihodný třídní nepřítel, pravil k Rostovi: V Kostelci mu za ten román jednou postaví pomník. A víte jaký? Rostů zavrtěl hlavou, třídní nepřítel pravil ctihodně: Pětmetrový pískovcový pyj!), Benno se zděsil a rozhodl se k pokusu o vlastní záchranu. Do Literárních novin napsal dopis a v něm, s amalgámem strachu a odvahy, protože byl kamarád, pokusil se obhájit i mne. Všechno v románě je pravda, napsal, může to dosvědčit (bylo by to pěkně křivé svědectví). S jedinou výjimkou: on, Benno, nepoužíval nikdy sprostých slov, zejména v souvislosti s věcmi, jež jsou každému svaté (to citoval kritiky: Běhounka, Rybáka, Jana Nového), neboť on, Benno, je a vždycky byl vlastenec. A skutečně, původcem většiny cynických výroků ve spojitosti se svatými věcmi nebyl Benno, ale Vráťa Blažek; potkali jsme se na Václaváku, oba v hlubokém průseru (on právě vyhozen z Barrandova pro autorství titoistického filmu Třetí přání), Vráťa řekl: Nasrals mě, Pépi. Všechny sprostárny v tom tvym románě sem v pivovaře ve skutečnosti říkal já. A já tam vůbec nejsem! No nebyl. Měl jsem hrdinů (tj. postav, které v románě musejí dostat nosný part) už tak víc než dost. Podobně jako altkaři a druzí a třetí trumpetisti a trombonisti, ani spiritus agens té pyrotechniky lidského (nihil humani a me) odlehčujícího cynismu nesnadných chvil Blažek Vratislav se do Zbabělců bohužel nevešel. Byl-li Vráťa v něčem génius, tedy v epigramu, v bonmotu, v poznámce, která odhalila, jak by se dnes řeklo, falešné vědomí (a ovšem v písňovém textu: předchůdce Suchého. Chodili spolu z čisté lásky, a sedmáct jim bylo let, ten svět v nich ale viděl pásky – nejněžnější český popsong, mimochodem taky nejlepší charakteristika

hrdinů a hrdinek románu, do něhož se Vráťa nedostal). Stůjž to zde, když ne jinde.

Takže identifikace jsou vždycky šejdrem, i když historie moderní literatury je jich samozřejmě plná (jistě i historie starší literatury, jenomže ty identifikace už nás nepálí, už se na ně zapomnělo), a nejsou vůbec ani mojím, ani českou specialitou. Jiní byli sice opatrnější (kdy až se poznalo, že kadet Biegler je ten proslulý profesor češtiny?), ale jiní byli zas drzejší (jděte na nový židovský hřbitov v Praze, tam, co leží Kafka František; na gigantickém pomníku tam najdete pana Načeradce, majitele konfekce, und seine getreue Gattin Irma; nemusíte být ani z Rychnova nad Kněžnou, abyste – ach, ty historky. Tak jsem se poprvé dozvěděl o českých identifikacích, dřív než jsem se dočetl, že Robert Cohn z Hemingwaye je ve skutečnosti Harold Loeb, a že ona šoustavá slečna z Lawrenceových Women in Love je Kateřinka Mansfieldová i s chlupy a chloupky: jel jsem pro med, do vesničky za Rychnovem, za války, a v kuchyni v chaloupce měli tabló: takové starorakouské: studenti ve vysokých tvrdých límcích, a pan třídní profesor s kníry a v nejvyšším límci. Jako každého, vždycky mě přitahuje camp starých fotografií. Koukám, a zdá se mi. Pani, optal jsem se babičky. Není tady ten pan profesor ten samej profesor, co v Poláčkovi jezdil na bicyklu, ten, co – jak se jmenoval – V jakym Poláčkovi? vyjela na mě babička s jakýmsi podezřením, které jsem nepochopil. No, v tom románě toho spisovatele, co se tady na – Jo TEN Poláček! Ten žid smradlavá – rozkatila se stařenka antisemitsky, třebaže byla válka – co tady všechny naše pány tak pomluvil! Už jsem se dál radši neptal, stařenka, ještě když vázala pergamen na skleničky medu, brumlala zlostně pod vousy – a tak tedy nemusíte být ani z Rychnova nad Kněžnou, abyste zauvažovali o drzosti ubohého pana Poláčka nad hrobem Irmy Načeradcové). Lidé se zlobí, ačkoliv já jsem si naivně myslel (myslím, že i Poláček si myslel), že z mého románu dýchá láska. Že je to skutečně vyznání lásky (dokonce výslovné, zase klíčová věta) těm mým druhům, těm mým láskám těch mých mladých let. Ovšem, podcenil jsem lidskou škodolibost. A proto se Irena zlobila tak, že dodnes se mnou